

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีกับภาษาไทย

พัทธนี โชติกุลเสถียร

1. ภูมิหลัง

ผู้เขียนสนใจใคร่ศึกษาว่าเหตุใดสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มิได้ทรงเลือกเรียนวิชาภาษาไทยเป็นวิชาเอก¹ จึงทรงทะนุบำรุงภาษาไทยหลายรูปแบบ ทั้งการให้พระราชวินิจฉัยเกี่ยวกับการเรียนการสอนภาษาไทยระดับต่างๆ การมีโครงการในพระราชดำริเกี่ยวกับการเรียนการสอนภาษาไทย การทรงทำปริญญานิพนธ์เกี่ยวกับการเสริมทักษะการเรียนการสอนภาษาไทย นอกจากนี้ ยังได้ทรงพระราชนิพนธ์ผลงานเป็นจำนวนมากซึ่งเป็นเรื่องสืบเนื่องจากความสนพระทัยภาษา ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ

จากข้อมูลที่รวบรวมได้ ผู้เขียนจะจำแนกภูมิหลังที่ทำให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงสนพระทัยภาษาไทยออกเป็น 4 หัวข้อ ดังนี้

1.1 ผู้ประสาทความรู้และปลูกฝังความรักภาษาไทย

1.1.1 สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เป็นพระองค์แรกที่ได้ทรงประสาทความรู้และปลูกฝังความรักภาษาไทย โดยได้ทรงอ่านบทกลอนจากวรรณคดี เช่น อิเหนา พระอภัยมณี รามเกียรติ์ ให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงฟังตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ ซึ่งทำให้พระองค์ท่านสนพระทัยและโปรดที่จะท่องบทกลอนเหล่านั้นด้วย ครั้งทรงอ่านหนังสือออก จึงโปรดอ่านวรรณคดีไทยเป็นอย่างยิ่งตราบเท่าทุกวันนี้²

1.1.2 พระพี่เลี้ยง นักเรียนโรงเรียนจิตรลดา รุ่นที่ 3 เล่าว่าสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ไม่โปรดการประทับอยู่กับที่เฉยๆ เมื่อสมัยทรงพระเยาว์ และโปรดที่จะฟัง “เรื่องหนักสมองซึ่งจะทำให้ต้องทรงใช้ความคิดมากเป็นพิเศษ จึงทำให้ทรงอยู่นิ่งๆ เพื่อใช้สมาธิในการฟังให้มากขึ้น ... (พระพี่เลี้ยงคนหนึ่ง) ขอบอ่านเรื่องไทยรบพม่า³ เรื่องศาสนาของศาสนาซิกข์ ฯลฯ ถวายตั้งแต่พระชนม์เพียง 2 พรรษา”⁴ ซึ่งพระองค์ท่านยังทรงสนพระทัยเรื่องดังกล่าวมาจนถึงทุกวันนี้

1.1.3 พระอาจารย์ ที่โรงเรียนจิตรลดาล้วนแต่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิสูง โดยเฉพาะพระอาจารย์ที่ถวายพระอักษรวิชาภาษาไทย เป็นผู้ที่ได้รับการยกย่องให้ปรากฏในระดับชาติ เช่น ศาสตราจารย์ฐะปะนีย์ นาครทรรพ⁵ ได้รับรางวัลพระเกี้ยวทองคำจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ศาสตราจารย์สุมน อมรวิวัฒน์⁶ ได้รับรางวัลเป็นอาจารย์ดีเด่นของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นต้น

พระอาจารย์อีกท่านหนึ่งซึ่งปลูกฝังให้นักเรียนรุ่นแล้วรุ่นเล่าให้รักและปรารถนาที่จะเรียนภาษาไทย รวมทั้งให้ความรู้สึบเนื่องด้วย ไม่ว่าจะเป็นนักเรียนโรงเรียนใด ซึ่งท่านเคยเป็นอาจารย์อยู่ รวมทั้งนักเรียนโรงเรียนจิตรลดาด้วย พระอาจารย์ท่านนี้ คือ อาจารย์กำชัย ทองหล่อ ท่านเป็นกำลังสำคัญผู้วางรากฐานและหลักสูตรการสอนภาษาไทยได้แต่งหนังสือแบบเรียนภาษาไทยสำหรับใช้ในโรงเรียนจิตรลดาหลายเล่มและหลายเรื่อง ทั้งหลักภาษา การใช้ภาษา และความเข้าใจตลอดจนคู่มือการเรียนวรรณคดี นอกจากนี้ยังมีกลวิธีสอนที่ทำให้ชั้นเรียนสนุก⁷ นอกจากสอนเนื้อหาวิชาแล้ว ยังแทรกการขับร้องเพลง เช่น การขับเสภา การสวดโอ้เอื้อวิหาราย การร้องเพลงไทยต่าง ๆ⁸ ตัวอย่างการเข้าใจนักเรียน เช่น การให้นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ออกมาร้องเพลง “เรียนเสียที่เกิดมา”⁹ นอกจากจะทำให้นักเรียนสนุกสนาน ชอบคำประพันธ์แล้ว ยังแทรกคำสอนในบทประพันธ์นั้น ๆ ด้วย

การที่ได้ทรงเรียนการอ่านทำนองเสนาะและขับร้องเพลงไทยที่ปรากฏในวรรณคดี มีทั้งทำนองสวดคาพย์ ทำนองแขกบรเทศ เขมรปากท่อ ปืนดิ่ง ช้างประสานงา และนางนาค ตลอดจนการขับเสภา และร้องหุ่นกระบอกจาก อาจารย์กำชัย ทองหล่อ¹⁰ ทำให้ทรงเพิ่มความสนพระทัยที่จะศึกษาภาษาไทยมากยิ่งขึ้น

1.2 ประสบการณ์

1.2.1 ประสบการณ์ที่ทรงเป็นครูสอนภาษาไทย สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ทรงเคยเป็นอาจารย์สอนวิชาภาษาไทย ณ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พระองค์ท่านทรงมีความรู้สึกที่ตอบปัญหาที่นักศึกษาถามไม่มีใครได้หลายอย่าง จึงไม่มีใครมีกำลังใจที่จะทำหน้าที่ต่อไป อย่างไรก็ตามก็ดีหากพิจารณาที่ปัญหาที่นักศึกษาถามก็คงเป็นปัญหาที่ยากยิ่งที่จะตอบให้นักศึกษาเข้าใจในขณะนั้นได้ พระองค์ท่านทรงตอบนักศึกษาโดยการทรงสอนจนนักศึกษาเห็นจริงเห็นจังและได้รับคำตอบจากกลวิธีการสอนของพระองค์ท่าน ดังที่ได้ทรงเล่าว่า “เคยมีประสบการณ์สอนวรรณคดีเรื่อง พระปฐมสมโพธิกถา ยังไม่ทันสอนนักศึกษากลับมาว่าทำไมจึงถือว่าหนังสือเล่มนี้เป็นวรรณคดีที่ยอดเยี่ยมดีเด่นทั้งที่แปลก็ไม่ออกอักขรคำ หน้าหนึ่งมีคำแปลไม่ออกเต็มไปหมด ในเมื่อไม่สามารถสื่อสารกัน จะว่าดีได้อย่างไร ก็ตอบเขาไม่ถูกเหมือนกันเลยตัดบทว่าให้ทำใจก็แล้วกันว่าต้องเรียน เพราะอยู่ในหลักสูตร อาจารย์เขาเชิญฉันมาสอน ก็ให้ฉันสอนไปเถอะ เธอไม่มีหน้าที่ตัดสินว่าดีหรือไม่ดี ฉันก็ไม่มีหน้าที่ตัดสิน”¹¹ เมื่อได้ทรงสอนไปสักพักหนึ่ง “อธิบายศัพท์ แล้วยกสำนวนที่น่าสนใจทั้งเทคนิคการเขียน พอจบแล้วนักศึกษาหลายคนบอกว่าสนุกดี ชักชอบแล้ว”¹²

1.2.2 ประสบการณ์ที่ทรงได้รับการดูแลโรงเรียนต่าง ๆ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ได้ทรงรับพระราชภารกิจในการดูแลโรงเรียนต่าง ๆ เช่น โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ ซึ่งเป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษา สืบเนื่องมาจากการที่พระองค์ทรงเป็นองค์ประธานคณะกรรมการบูรณะปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดารามและพระบรมมหาราชวัง ทรงพระราชดำริว่าพระตำหนักสวนกุหลาบเคยเป็นโรงเรียนซึ่งเป็นรากฐานของการศึกษามาตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

จึงจัดตั้งเป็นโรงเรียนขึ้นอีกเพื่อรักษาประวัติศาสตร์การศึกษาของชาติ และพัฒนาทรัพยากรบุคคลของประเทศไทย¹³ ทรงพัฒนาระบบการศึกษาของโรงเรียนจิตรลดาให้ก้าวหน้า ทรงปลูกฝังนักเรียนโรงเรียนจิตรลดาให้เป็นผู้รู้คุณค่ามรดกวัฒนธรรมไทย เน้นให้รักศิลปะการเล่นดนตรีไทย ให้สนใจประวัติศาสตร์บ้านเมือง สนใจวรรณกรรมไทยและภาษาไทย¹⁴ นอกจากนี้ยังทรงเป็นกรรมการจัดการศึกษาโรงเรียนในท้องถิ่นทุรกันดาร¹⁵ ด้วย มีโครงการส่งเสริมคุณภาพการศึกษา ซึ่งเริ่มต้นที่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนในเขตต่างๆ ก่อน¹⁶

1.2.3 ประสบการณ์เกี่ยวกับคำประพันธ์และการขับร้องเพลงไทย

ก. ประสบการณ์เกี่ยวกับการประพันธ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ทรงสนพระทัยคำประพันธ์เป็นอย่างยิ่ง ทรงมีผลงานที่ดีเด่นทั้งภาษาไทยและต่างประเทศ ทรงเริ่มและเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงในการออกหนังสือโคลงกลอนซึ่งให้ชื่อว่า วรรณวลี ทรงพระราชนิพนธ์คำนำว่า “หนังสือเล่มนี้เราจัดทำขึ้น มีความประสงค์จะเผยแพร่การแต่งกลอน เราทุกคนย่อมรู้จักกำลังของตนเองว่าเหมือนไก่อ่อนที่เพิ่งสอนบิน ยังไม่มีปีกกล้าขาแข็ง แต่ก็คิดแล้วว่าถ้าไม่พยายามเสียแต่เบื้องต้น ก็ไม่มีทางที่จะทำให้อ่านปีกกล้าขาแข็งได้ เพราะฉะนั้นจึงอาจมีข้อบกพร่องบางประการ ซึ่งย่อมมีได้เป็นธรรมดา แต่ก็ขอให้ท่านผู้อ่านนึกเสียว่าเราได้เขียนขึ้นเพื่อเสริมสร้างวรรณกรรมของไทย ซึ่งริเริ่มขึ้นโดยวัยรุ่นที่มีความสนใจเป็นพิเศษ”¹⁷

ข. ประสบการณ์เกี่ยวกับการขับร้องเพลงไทย สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ทรงอธิบายถึงศิลปะการขับร้องเพลงไทย ซึ่งจะต้องใช้ความคิด ความรู้ ความเข้าใจภาษาไทยด้วยว่า “ที่จริงจะร้องเพลงไทย ต้องคิดเหตุผลมากที่สุด ต้องรู้จักแบ่งคำให้ถูกต้อง อาจารย์ที่สอนร้องเพลงท่านสอนมากที่สุดว่าแบ่งคำต้องแบ่งให้ถูกต้อง เวลาจะเอื้อน อย่างเพลงแขกมอญ บางช่วงตอนท้าย “ให้อร่ามเหมือนผีเสื้อเหลือสวยเอ๋ย” จะต้องผีเสื้อ ไม่ใช่ผี แล้วก็เอื้อนตั้งยาว แล้วก็เอื้อนแบบนี้ขึ้นหัวลูก จับใช้หัวโกรน บทเพลงบางครั้งไม่ได้จังหวะของคำประพันธ์แต่ในเวลาร้องเพลงเราต้องพยายามรวบคำเข้าด้วยกันให้ถูก เพราะฉะนั้น การร้องเพลงต้องใช้ความคิดมากที่สุด ... หรือว่าเวลาแต่งเนื้อเพลง ... ต้องใส่ทำนองไปด้วยพร้อมกัน พยายามแบ่งคำให้ร้องให้ได้ความเมื่อมีการเอื้อน”¹⁸

จะเห็นได้ว่าวิชาภาษาไทยช่วยให้นักเรียนสามารถแบ่งคำให้ถูกต้อง โดยใช้ความรู้และทักษะด้านการอ่าน ซึ่งจะต้องรู้เนื้อความ การประกอบรูปคำ และความหมายของคำด้วย จากพระประสบการณ์เกี่ยวกับคำประพันธ์และการขับร้องเพลงไทย จึงทรงพระราชนิพนธ์เพลงไทย เช่น พระราชนิพนธ์เพลงเถา เช่น สมพิศชายเขา วิหคเหินเถา¹⁹ ศิราพร วิสูตราน และ ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล ได้อธิบายว่า “บทเพลงสามชั้นที่ทรงพระราชนิพนธ์เป็นการเสนาภาพรวมปูพื้นฐานบทร้องในอัตราสองชั้น จะมีตัวละครหรือผู้ดำเนินเรื่อง บทร้องสำหรับเพลงชั้นเดียวจะเป็นการหักมุมหรือหันเหแนวคิดของเรื่อง อันเป็นหลักการกว้างๆ ในการประพันธ์เรื่องโดยทั่วไป บทร้องสำหรับเพลงเถาที่ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นจึงเป็นบทประพันธ์ที่มีการผูกเรื่องไว้เป็นอย่างดี”²⁰ นอกจากนี้ ยังได้ทรงพระราชนิพนธ์เพลงดับ ซึ่งมีเพลงดอกไม้ไทร ดอกไม้ไพร ดอกไม้ร่วง ไทรหวน มาลีหวน เพลงละ 4 คำกลอน เมื่อทรง

พิจารณาชื่อเพลง ทรงผูกกลอนเป็นเรื่องที่มีการเรียงลำดับเหตุการณ์ มีตัวละคร มีเรื่องราว และทรงพระราชทานชื่อตัวว่า ตับขมสวนขวัญ²¹ พระราชนิพนธ์ เพลงลา มียู้อยู่ด้วยกันหลายเพลง คือ พระอาทิตย์ชิงดวง ออกทะเล 3 ชั้น ปลาทองเถา เต่ากินผักบุ้ง ซึ่งส่วนใหญ่ดำเนินตามขนบการแต่งเพลงลา คือ พรรณนาถึงความอาลัยที่ต้องพลัดพรากจากกัน²²

1.3 พระปณิธาน

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ทรงสนพระทัยภาษาต่างๆ ทรงมีความเชี่ยวชาญภาษาหลายภาษา เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส ภาษาละติน ภาษาบาลีสันสกฤต ภาษาเขมร ภาษาฮาวาย ภาษาจีน เป็นต้น ในสมัยที่ยังทรงพระเยาว์อยู่ได้รับคำแนะนำจากพระชนกและพระชนนีว่ามีภาษาต่างประเทศมีประโยชน์ “โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษาอังกฤษ ซึ่งเป็นภาษากลางของโลกกว่ารู้ภาษาอังกฤษแล้วจะทำให้ค้นคว้าภาษาไทย เผยแพร่วัฒนธรรมไทยได้ดีขึ้น”²⁸ ทำให้พระองค์ท่านทรงได้เห็นประโยชน์ของ “ภาษาอังกฤษ...เพราะแต่ก่อนนี้อ่านได้แต่ภาษาไทยก็ได้รับความรู้ส่วนหนึ่ง พอรู้ภาษาอังกฤษอ่านได้มากขึ้นก็สามารถอ่านได้กว้าง และก็ได้รับความคิดเห็นของคนอื่นๆ ในโลกได้กว้างขวางยิ่งขึ้น ได้แง่มุม ได้ประสบการณ์ต่างๆ มากขึ้น”²⁴ และทรงมีพระราชวินิจฉัยว่า “โรงเรียนบ้านเราควรสนับสนุนให้เรียนภาษาอังกฤษ ต้องให้เริ่มในชั้นที่เหมาะสมที่สุด ให้ใช้ทรัพยากรครูที่มีอยู่ให้คุ้มค่าที่สุด”²⁵

เนื่องจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ทรงสนพระทัยภาษาไทยเป็นอย่างมาก และจากข้อเสนอแนะที่ได้รับจากสมเด็จพระชนกและสมเด็จพระชนนีว่าวิชาภาษาไทยเป็นวิชาที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติมากที่สุด ทำให้พระองค์ท่านทรงเพิ่มความสนพระทัยยิ่งขึ้น และทรงตั้งปณิธานว่าจะเรียนและค้นคว้าทางภาษาไทย ทางวรรณคดี ศิลปะและวัฒนธรรมไทย และเผยแพร่ความรู้เหล่านั้นให้ผู้อื่นและชาวต่างประเทศทราบ และจะต้องศึกษาภาษาไทยให้เชี่ยวชาญให้จงได้ แต่การที่มีได้เลือกวิชาภาษาไทยเป็นวิชาเอก เพราะทรงตระหนักว่าการที่พระองค์จะสามารถปฏิบัติพระราชภารกิจให้เป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติได้ดีที่สุด พระองค์จะต้องทรงรู้เกี่ยวกับประเทศใกล้เคียงให้มากที่สุด จะต้องทรงรู้เรื่องความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ของประเทศเหล่านั้นเป็นอย่างดี และเพื่อที่จะบรรลุเช่นนี้ ทรงรู้สึกว่าจะต้องเลือกวิชาประวัติศาสตร์เป็นวิชาเอก²⁶

ด้วยทรงมีพระปณิธานที่จะศึกษาภาษาไทยและเผยแพร่ความรู้ของพระองค์ จึงพระราชทานข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเรียนการสอนภาษาไทยระดับต่างๆ เช่น

ระดับอุดมศึกษา ภาษาไทยที่ควรจะสอนในระดับนี้ สำหรับคนที่ไม่ได้เรียนเป็นวิชาเอกน่าจะเลือกเอาเพียงการฝึกฝนให้เขียนได้เป็นภาษาที่สละสลวยพอสมควร ไม่ใช่บังคับให้รู้คำประหลาดๆ หรือว่าเรียนวรรณคดีขั้นสูง เช่น มหาชาติ ยวนพ่าย มาให้นักเรียนนิเวศหรือนักเรียนวิทยาศาสตร์เรียนก็ออกจะทรมานเกินไป²⁷

ระดับมัธยมศึกษา พระองค์ท่านได้เสนอนวัตกรรม ทั้งนี้เพราะทรงตระหนักดีว่าการจัดทำนวัตกรรมประกอบการสอนเป็นวิธีการที่ดีประการหนึ่งที่จะช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้อย่างมีคุณภาพ เพราะ

เป็นการแลกเปลี่ยนระบบของการเรียนการสอน ทั้งในด้านวัตถุประสงค์ เนื้อหา วิธีการสอน หรือการให้ประสบการณ์แก่ผู้เรียน และการประเมินผล²⁸ นอกจากนี้ ระบบการเรียนการสอนนอกจากจะกระตุ้นให้ผู้เรียนมีความสนใจอยากเรียนมากขึ้น แล้วยังสามารถสอดแทรกเนื้อหาสาระและวิธีการเรียนอันจะช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้รอบตัวหลายด้าน นอกเหนือจากที่กำหนดไว้ในหลักสูตรรวมทั้งช่วยสร้างเสริมคุณสมบัติที่ดี เช่น ความต้องการค้นคว้า ความใฝ่รู้ ความสามารถในการสร้างความคิดอย่างมีเหตุผลให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนอีกด้วย²⁹

ระดับประถมศึกษา พระองค์ท่านทรงมีพระราชดำริให้มี โครงการอ่าน คิด และท่องจำ เพื่อปลูกฝังการใช้ภาษาไทยที่งดงามให้แก่นักเรียนในระดับประถมศึกษาทั้งโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบและโรงเรียนในท้องถิ่นทุรกันดาร³⁰ และมีโครงการคัดลายมืองาม สำหรับโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ทรงสนพระทัยการศึกษาและทรงมีพระราชดำริว่าวิชาความรู้นี้ ถ้าบอกให้คนทราบเป็นจำนวนมากจะดี เป็นการพัฒนาการศึกษา³¹ ซึ่งพระองค์ท่านทรงมีพระราชวินิจฉัยมาตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์แล้วว่าเรื่องการพัฒนาการศึกษาการเผยแพร่ความรู้นี้เป็นเรื่องที่สำคัญมากชาติจะได้ก้าวหน้า และคนที่เผยแพร่ความรู้ก็ได้บุญ เป็นงานที่ใฝ่ฝันอยากจะทำทีเดียว³²

1.4 พระปรีชาสามารถในการศึกษาเล่าเรียน

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีพระปรีชาสามารถในการกระทำทุกประการ โดยเฉพาะการศึกษาซึ่งทรงสามารถทำคะแนนเฉลี่ยได้ในอันดับที่ 1 อยู่เสมอมา ทั้งนี้เนื่องจากพระองค์ท่านทรงเป็นผู้ที่บริหารเวลาเป็น โดยจะทรงถือว่า “งานที่เป็นพระบรมราชโองการหรือพระราชเสาวนีย์ต้องปฏิบัติเป็นอันดับหนึ่ง โดยทั้งงานอื่นทั้งหมด งานที่ทำถวายโดยมิได้มีพระราชดำรัสใช้เป็นอันดับสอง ต่อจากนั้นจึงถึงงานของพระองค์ท่านเป็นอันดับสาม และงานอดิเรกเป็นอันดับสี่”³³

ผู้เขียนได้พบข้อความที่เป็นปัญหาชวนฉงนว่าสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเก่งจริงหรือไม่ ซึ่งเป็นคำถามที่น่าจะถามทีเดียว ทั้งนี้เพราะทรงมีพระราชภารกิจมากมายจนสุดศณานับเกี่ยวกับปัญหาดังกล่าว ผู้เขียนได้อ่านพบความคิดเห็นของผู้ที่อยู่ใกล้ชิดพระองค์ท่าน ได้แก่ พระสหายและพระอาจารย์ เช่น “ศุภมา” พระสหายร่วมชั้นเรียนของพระองค์ท่านได้เล่าว่า “พูดถึงเรื่องเรียน ... เคยถูกถามปัญหาว่าทูลกระหม่อมทรงเก่งจริงสมดังที่ปรากฏในข่าวหรือไม่ ในตอนแรกเราจะโกรธเพราะถือว่าผู้ถามดูถูกสถาบันและอาจารย์ของเราในเรื่องให้คะแนน แต่เราก็ต้องหักใจถือว่าเป็นหน้าที่ที่ต้องชี้แจงให้เขาเข้าใจ ทูลกระหม่อมไม่ได้ทรงเก่งเป็นเลิศในทุกวิชา ในบางวิชาก็มีคนอื่นทำได้ดีเป็นทีหนึ่งของชั้น แต่ทูลกระหม่อมน้อยทรงมีพระสติปัญญาเฉลียวฉลาดอยู่ในระดับสูง ทรงสนพระทัยวิชาความรู้ในขอบเขตกว้าง ทั้งประวัติศาสตร์ โบราณคดี ปรัชญา ภาษาไทย ภาษาฝรั่งเศส บาลี สันสกฤต ภูมิศาสตร์ และการเกษตร เป็นต้น จะหาคนที่สนใจและเข้าใจในวิชาหลายแขนงเช่นทูลกระหม่อมน้อยได้ยากนักแม้วิชาที่ไม่โปรด เช่น ภาษาอังกฤษก็ทรงพยายามทำให้ได้ดี...⁸⁴ เพ็ญแข วงศ์สง่า เคยถามเพื่อนชาว

อักษรศาสตร์ว่า “ทรงเก่งจริงหรือ” บรรดาพระสหายซึ่งเคยร่วมเรียนในระดับปริญญาตรี เช่น พรพิมล คัมภีร์, สุกัญญา สุฉฉายา, และศิราพร วิฐะฐาน ตอบเป็นเสียงเดียวกันว่า “เก่งจริง”³⁵ “บางเวลา อาจารย์มีปัญหายาก ๆ ภาถามในชั้น ทุกคนนั่งอึ้งตอบไม่ออก จำไม่ได้...พระองค์ท่านทรงตอบถูกทุกครั้ง”³⁶ ซึ่ง เพ็ญแข วงศ์สง่า “ยอมรับตั้งแต่นั้นมาว่าสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ทรงเป็นนักปราชญ์โดยแท้จริง ทรงมีพระปรีชาสามารถเหนือธรรมดา และมีพระวิริยะอุตสาหะเป็นเลิศเหนือคนทั่วไป”³⁷ นิยม สุขรองแพ่ง ยืนยันว่า “พระองค์ทรงเรียนเก่งจริง มีคุณสมบัติของคนเรียนเก่งครบทุกประการ ทรงสนพระทัยในเรื่องการเรียนเป็นอย่างมาก มีความรับผิดชอบสูง ส่งการบ้านหรือทำรายงานส่งทุกครั้งและตรงตามเวลา ทั้งการบ้านและรายงานเป็นลายพระหัตถ์ทุกฉบับ ไม่มีตัวพิมพ์ติด เท่าที่สังเกตดู พระองค์มีการึกมามากมายอย่างที่ทราบกัน มีเวลาว่างไม่มากนัก เช่น ต้องตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไปประทับยังภาคต่าง ๆ ของประเทศเป็นประจำ ซึ่งพระองค์จะต้องขาดเรียนไปบ้าง แต่ก็ฝากเครื่องบันทึกเสียงไว้และวานเพื่อนจดคำบรรยายส่งไปถวาย คิดแล้วเหมือนกับไม่ได้ขาดเรียนเลย ด้วยเหตุนี้พระองค์จึงรอบรู้ในวิชาที่ศึกษาอย่างแตกฉาน ทรงใช้เวลาศึกษาในชั้นเรียนเพียง 3 ภาคเรียน... ทำวิทยานิพนธ์อีกประมาณ 1 ภาคเรียน ซึ่งนับว่าเร็วที่สุดสำหรับการเรียนในสาขาวิชานี้...”³⁸

คำบอกเล่าของพระสหายที่ได้ร่วมชั้นเรียนกับพระองค์ทั้งระดับปริญญาตรี ปริญญาโทต่างสาขาวิชากันคงจะเป็นเครื่องยืนยันเพียงพอแล้วว่าสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ทรงเก่งจริงหรือไม่ นอกจากนี้ พระอาจารย์ในทุกระดับก็ยกย่องพระองค์ท่านเป็นอย่างยิ่ง ดังที่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิพุธ โสภวงค์ ได้รวบรวมไว้ใน “เรียงร้อยถ้อยทศนะ”³⁹ ซึ่งพระอาจารย์ที่สอนในระดับปริญญาเอกจำนวน 18 ท่าน ให้ความเห็นพ้องต้องกันและเป็นรอยเดียวกันกับคำบอกเล่าของพระสหายดังกล่าวข้างต้น พระอาจารย์ที่กล่าวถึงนี้ เช่น ศาสตราจารย์ ดร. สมพร บัวทอง คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย, ศาสตราจารย์ ดร. พจน ละเอียดชัย, ดร. นิยม ปุระคำ, ดร. วิจิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร, ศาสตราจารย์ ดร. เอกวิทย์ ณ ถลาง, รองศาสตราจารย์ ดร. ชมพันธ์ุ กุญชร ณ ออยุธยา และรองศาสตราจารย์ ดร. วิชัย วงศ์ใหญ่ 2 ท่านหลังนี้สอนวิชาทฤษฎีและปฏิบัติการทางหลักสูตร ซึ่งสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ทรงออกแบบสร้างหน่วยการเรียนการสอน 10 หน่วย⁴⁰ เป็นการฝึกปฏิบัติสำหรับรายวิชานี้มาพัฒนาขึ้นเป็นปริญญาโทระดับดุษฎีบัณฑิต สาขาพัฒนศึกษาศาสตร์⁴¹ ศาสตราจารย์ ดร. สมพร บัวทอง ให้สัมภาษณ์ว่า “... ทรงพระปรีชาสามารถอย่างยิ่งในเชิงวิชาการ ทรงมีประสบการณ์ และความรอบรู้ในสาขาวิชาต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง ยากยิ่งที่จะหาผู้ใดเท่าเทียม ... ตลอดเวลาการศึกษาเล่าเรียนทรงสนพระทัยอย่างยิ่งและสม่ำเสมอในทุกรายวิชา ในชั้นเรียนทรงตั้งพระทัยและกระตือรือร้นใคร่เรียนใคร่รู้ได้เห็นได้ชัด และจะทรงร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยการทรงซักถามและอภิปรายร่วมกับพระสหายอย่างแข็งขันอยู่เสมอ เรื่องใดที่ทรงมีประสบการณ์ตรงหรือใกล้เคียง ก็ทรงเล่าพระราชทานด้วยวิธีเล่าซึ่งไม่เหมือนใคร คือ ทรงมีพระอารมณ์สนุกในการเล่าและเป็นที่น่าสนใจยิ่ง พระนิพนธ์รายงานต่าง ๆ โปรดทรงด้วยลายพระหัตถ์ที่เรียบร้อย สะอาดอ่านง่าย แสดงถึงความตั้งพระทัยในการทรงอย่างสูง

พระจริยวัตรที่น่าเทิดทูนอย่างยิ่งก็คือพระอิริยาบถที่เรียบง่าย มีพระอารมณ์ขัน ไม่ถือพระองค์ แต่ในขณะที่เดียวกันก็ทรงวางพระองค์อย่างงดงามยิ่ง เหมาะสมกับกาลเทศะและบุคคลในทุกโอกาส”⁴²

1. พระราชวินิจฉัยเกี่ยวกับการเรียนการสอนภาษาไทย

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงตระหนักถึงความสำคัญของภาษาไทย และทรงเห็นประโยชน์ของภาษาไทยจึงได้พระราชทานข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการส่งเสริมและทะนุบำรุงรักษาภาษาไทย การปรับปรุงการเรียนการสอนภาษาไทย หน้าที่และคุณสมบัติของครู ดังนี้

1.1 ความสำคัญของภาษาไทย ภาษาไทยมีส่วนสำคัญยิ่งในการพัฒนาสังคม การเรียนรู้ภาษาไทยควบคู่กันไปกับการศึกษาเรื่องราวต่างๆ ทั้งทางด้านประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม รวมทั้งวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี จึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ทั้งนี้เพื่อจะได้นำความรู้ดังกล่าวไปพัฒนาประเทศชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ⁴³

1.2 ประโยชน์ของภาษาไทย ในการศึกษาถ้ารู้ภาษาไทยดี วิชาอื่นก็จะดีขึ้นด้วย เพราะอ่านหนังสือที่เขาเขียนให้อ่านให้เรียนรู้เรื่อง ตีความแตก เด็กหลายคนที่ทำเลขโจทย์ไม่ได้ แม้ทำเลขวิธีได้ แต่ทำเลขโจทย์ไม่ได้ก็เพราะอ่านภาษาไทยไม่รู้เรื่อง อ่านโจทย์แล้วก็ทำความเข้าใจไม่ได้ว่านี่ความหมายว่าอย่างไร เมื่อรู้ความหมายแล้วจึงจะทราบว่าจะทำอย่างนี้ต้องบวกอย่างนี้ต้องลบอย่างนี้ต้องคูณต้องหาร แต่เมื่ออ่านภาษาไทยไม่เข้าใจ ก็จะทำเลขไม่ได้⁴⁴

1.3 การส่งเสริมและทะนุบำรุงรักษาภาษาไทยให้เจริญสืบไป การจัดการเรียนการสอนภาษาไทยในโรงเรียนมีความสำคัญอย่างยิ่งในการที่จะกระตุ้น เร้าใจ และส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีความรักและผูกพันกับภาษาไทย มีความภูมิใจในภาษาไทย และมีค่านิยมที่จะใช้ภาษาไทยให้ถูกต้องเหมาะสมกับกาลเทศะและบุคคล ดังนั้น โรงเรียนและครูผู้สอนภาษาไทยจึงควรจะได้คิดหาทางพัฒนาและส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาไทยให้เป็นที่น่าสนใจ สนุกสนาน เพลิดเพลิน ให้ความรอบรู้เรื่องราวต่างๆ โดยใช้ภาษาไทยเป็นสื่อ ส่งเสริมและสนับสนุนให้นักเรียนรักการอ่าน ค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม จากเรื่องที่เรียนการสร้างลักษณะนิสัยของนักเรียนให้เป็นผู้ใฝ่รู้ใฝ่เรียนรู้จักใช้ภาษาในทางที่ถูกต้องเหมาะสมจะเป็นปัจจัยอันสำคัญยิ่งในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติให้เจริญสืบไป⁴⁵ และด้วยเหตุที่นักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายที่มีความรู้ภาษาไทยอ่านออกเขียนได้เป็นอย่างดี มักมีความต้องการที่จะศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ต้องการใช้ความคิดที่มีเหตุผลแต่ก็ยังคงต้องการความรักและการแนะนำของผู้ใหญ่ การจัดการศึกษาวิชาภาษาไทยในระดับนี้ จึงควรให้มีกิจกรรมที่ให้โอกาสผู้ศึกษาได้ค้นคว้าหาเหตุผลอย่างอิสระ⁴⁶

1.4 การปรับปรุงการเรียนการสอนภาษาไทย เพื่อให้นักเรียนมีความรู้ความสามารถในการใช้ภาษาไทยอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งในการพัฒนาประเทศ จึงพระราชทานข้อเสนอแนะว่า “ผู้เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนภาษาไทยทั้งหลาย จึงควรให้ความสนใจกับการสอนภาษาไทยให้ได้ผลดีเป็นพิเศษ”⁴⁷

1.5 หน้าที่และคุณสมบัติของครูสอนภาษาไทย ครูมีหน้าที่ให้คำแนะนำ ให้ข้อคิดแก่นักเรียน ช่วยให้นักเรียนมีความคิดกว้างขวางยิ่งขึ้น ดังนั้นครูสอนภาษาไทยควรมีคุณสมบัติดังนี้คือ

ควรมีความรู้รอบตัวมาก ต้องสนใจวิชาอื่นๆ ที่นอกเหนือไปจากตำราเรียน ต้องอธิบายได้ ยิ่งถ้าปฏิบัติได้ยิ่งดี วิชาที่สืบเนื่องกับภาษาไทย เช่น วิชาช่างศิลปกรรม การขับร้องเพลง และอ่านทำนองต่างๆ ทำให้การเรียนน่าสนใจจำได้ง่ายขึ้นนอกจากนั้นควรจะต้องรู้จักโยงเอาวิชาการอื่นๆ ที่ได้ศึกษามาเป็นประโยชน์ เช่น วิชาภาษาต่างประเทศเพื่อนำมาเปรียบเทียบกับภาษาไทยในแง่ต่างๆ ทั้งในแง่การใช้และวิวัฒนาการ รวมทั้งสามารถใช้เป็นเครื่องมือค้นคว้าและเผยแพร่ภาษาไทยประวัติศาสตร์เพื่อทราบเรื่องราวความเป็นมาและภูมิหลังของภาษาไทยและวรรณคดีไทย การใช้ห้องสมุด และการอ่านหนังสือเพื่อการค้นคว้าเหตุการณ์ปัจจุบันและความเป็นไปในท้องถิ่น⁴⁸

2. ปริญญาานิพนธ์ที่ทรงพระราชนิพนธ์ในระดับดุขฎิบัถิต

ด้วยเหตุที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงสนพระทัยภาษาไทยและมีความรอบรู้เชี่ยวชาญวิชาการหลายสาขาวิชา และทรงเป็นนักอักษรศาสตร์ชั้นเลิศผู้สามารถนำความรู้ทางอักษรศาสตร์ไปเป็นตัวเชื่อมสรรพศาสตร์ทั้งหลายนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์อย่างกว้างขวางในการแสวงหาความรู้และสร้างสรรค์สังคม⁴⁹ ได้ทรงนำประสบการณ์มาผนวกด้วยจึงทรงมีเป้าหมายว่านักเรียนที่จบประโยคชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายทุกคนควรจะต้องมีทักษะเป็นอย่างดี ทั้งการฟัง การอ่าน การคิด การพูด และการเขียนภาษาไทย และสามารถนำทักษะเหล่านี้ค้นคว้าหาความรู้สืบเนื่องให้เกิดประโยชน์อย่างกว้างขวาง⁵⁰ การจัดการเรียนการสอนเพื่อให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าวนี้ไม่ควรจะจำกัดขอบเขตให้นักเรียนรู้ภาษาไทยตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรเท่านั้น หากควรจะต้องหาวิธีการให้ผู้เรียนมีความรู้รอบตัวหลายด้านเป็นแบบสหวิทยาการ⁵¹ พระองค์ท่านได้ทรงชี้แจงถึงวิชาที่สืบเนื่องกัน เช่น วิชาภาษาไทย ดังได้กล่าวมาแล้วในข้อ 1.5 วิชาโบราณคดีเกี่ยวกับวิชาประวัติศาสตร์ ศิลปะ สถาปัตยกรรม มานุษยวิทยา ภาษา วรรณคดี ฯลฯ⁵² นอกจากนี้ ยังได้ทรงเล่าถึงประสบการณ์ในการเรียนวิชาภาษาไทยของพระองค์ท่านเมื่อทรงพระเยาว์จนจบชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายว่านอกจากจะศึกษาวิชาภาษาไทยที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดแล้ว พระอาจารย์ยังสร้างแบบเรียนและอธิบายประกอบเพิ่มเติม โดยตัดข้อความต่างๆ จากวรรณคดีเก่าบ้าง บทความทางวิชาการ บทความในหนังสือพิมพ์ที่น่าสนใจมาอ่านเอาเรื่องให้ตอบคำถาม หัดเขียนคำประพันธ์หรือความเรียงตามแบบแผน ถ้าบทความที่ยกมามีข้อบกพร่องหรือไม่ตรงกับแนวคิดของท่าน ก็จะอธิบายให้นักเรียนได้มีโอกาสคิดพิจารณาก่อนจะถือเป็นแบบฉบับ นอกจากนี้ อาจารย์มักจะอธิบายความรู้ต่างๆ ที่สืบเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นความรู้ด้านภาษา วรรณคดี ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม เพื่อให้นักเรียนมีความรู้รอบตัวหลายด้าน และทราบว่าเป็นจริงแล้ว ความรู้ทั้งหลายล้วนมีความเกี่ยวข้องกันทั้งสิ้น ที่ต้องแยกสอนเป็นรายวิชานั้นก็เพื่อความสะดวกในการถ่ายทอดความรู้ การจดจำ และการนำความรู้ไปใช้ การสอนในลักษณะนี้ทำให้นักเรียนเรียนรู้อย่างสนุกสนานเพลิดเพลินทั้งยังช่วยให้สามารถใช้ภาษาไทยได้เหมาะสมแก่กาลเทศะและบุคคลอีกด้วย⁵³ ดังนั้น พระองค์ท่านจึงทรงนำสภาพปัญหาการเรียนการสอนภาษาไทยในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายและประสบการณ์การเรียนภาษาไทยของพระองค์ท่านมาประมวลเข้ากับวิทยาการอื่นๆ เป็นการผสมผสาน

ระหว่างพื้นความรู้ในสาขาวิชาภาษาไทย ซึ่งพระองค์ท่านทรงมีพระปรีชาสามารถอย่างยอดเยี่ยมกับความรู้ทางการศึกษาเพื่อการพัฒนาประเทศจากสาขาวิชาพัฒนศึกษาศาสตร์ที่ทรงศึกษา⁵⁴ มาสร้างสื่อการเรียนการสอนภาษาไทยขึ้น เพื่อพัฒนาการสอนภาษาไทย ประกอบด้วยบทความที่ไม่ซ้ำกับบทเรียนของกระทรวงศึกษาธิการ มีเนื้อหาหลากหลาย เพื่อแสดงให้เห็นนักเรียนเห็นว่าการศึกษาค้นคว้าความรู้ทำได้โดยการอ่านหนังสือหลายประเภท มีกิจกรรมในการเรียนหลายอย่างเพื่อให้นักเรียนเกิดความอยากค้นคว้าเพิ่มเติม... ครูอาจใช้กิจกรรมเหล่านั้นสอนในห้องเรียนหรือให้นักเรียนศึกษาค้นคว้าเองนอกเวลาเรียน⁵⁵ ในการอ่านนั้น พระองค์ท่านได้ทรงจำแนกหนังสือที่อ่านและประโยชน์ที่จะได้รับจากหนังสือนั้นเป็น 2 ประการ คือ ถ้าอ่านหนังสือวิชาการ ก็พยายามถือเอาหลักวิชาที่ปรากฏในหนังสือมาใช้เป็นประโยชน์ให้ได้ หนังสือนวนิยาย หนังสือพิมพ์ หรือหนังสืออื่น ๆ บางประเภท ให้ความคิดเราในด้านประสบการณ์ ถึงบางเรื่องจะเป็นเรื่องไม่จริง เขาแต่งขึ้นมันก็แสดงแนวคิดของผู้แต่งพอเป็นเครื่องเตือนใจเราได้บ้าง คือ สิ่งใดที่ผู้อื่นประสบแล้วล้มเหลวก็เลี่ยงทางนั้นเท่าที่จะทำได้ เป็นการย่นทางสู่ความสำเร็จก็ยังได้⁵⁶

2.1 นวัตกรรม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงวิธีการเก่า ๆ ให้เกิดสิ่งใหม่หรือระบบใหม่ในการปฏิบัติเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่ทำให้เกิดผลดียิ่งขึ้นกว่าเดิม⁵⁷ ตำราบางเล่มเรียกว่า “นวัตกรรม”⁵⁸ นวัตกรรมเสริมทักษะการเรียนการสอนภาษาไทยสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย มีลักษณะเน้นการเสริมทักษะในด้านต่าง ๆ เกี่ยวกับการเรียนรู้ภาษาไทย ทั้งทักษะในการพูด อ่าน เขียน วรรณคดี หลักภาษา และการใช้ภาษา โดยมีกิจกรรมที่หลากหลายในการเสริมสร้างทักษะและมีบูรณาการ เพื่อมุ่งเน้นให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ภาษาไทยอย่างกว้างขวางและนำไปปฏิบัติได้⁵⁹ นอกจากนี้ ยังมีประโยชน์คือจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการจัดการเรียนการสอนที่จะทำให้การจัดการเรียนการสอนมีลำดับขั้นตอนเป็นที่น่าสนใจของผู้เรียนยิ่งขึ้น ครูสอนสะดวก และนักเรียนเกิดการเรียนรู้ทักษะเชิงภาษาไทยในแง่การใช้ประโยชน์อย่างเห็นได้ชัดยิ่งขึ้น⁶⁰

2.2 ลักษณะเด่นของนวัตกรรม⁶¹ มี 4 ประการ คือ

2.2.1 มีความหลากหลายของบทเรียนในแง่ของเนื้อหา อรรถรส ประเภทของคำ ประพันธ์หลายรูปแบบ ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนไม่เบื่อ และได้รับความรู้สืบเนื่องจากเรื่องที่เรียน

2.2.2 มีความหลากหลายของกิจกรรม ทั้งกิจกรรมบังคับและกิจกรรมเลือก กิจกรรมเหล่านี้เป็นกิจกรรมที่เสริมสร้างพฤติกรรมหรือความสามารถให้แก่ผู้เรียนได้หลายด้าน เช่น การอธิบาย บทประพันธ์ทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง การอธิบายเนื้อเรื่อง การใช้ศัพท์อย่างถูกต้อง การให้เป็นคนอ่านมากฟังมาก มีประสบการณ์ การให้มีความสามารถในการสังเกตและจดจำถ้อยคำที่จะนำไปใช้ได้ดี ความสามารถในการแสดงความคิดเห็นในเชิงวิจารณ์ การใช้ภาษาได้ถูกต้องและเหมาะสมตามกาลเทศะ การอ่านอย่างชัดเจน ถูกจังหวะและทำนอง ความสามารถในการแต่งบทประพันธ์หรือเขียนบทความได้ ความสามารถในการพูดแสดงความคิดเห็นในประเด็นที่สำคัญและการเขียนหนังสือให้สวยงาม สะอาด ชัดเจน และอ่านง่าย เป็นต้น

2.2.3 ลักษณะเนื้อหาของแต่ละบทเรียนที่เลือกมา เอื้อและช่วยผู้เรียนหาความรู้ สืบเนื่องเพิ่มเติมอยู่เสมอ

2.2.4 บทเรียนทั้ง 10 บท จะทำให้ผู้เรียนได้เรียนวิชาภาษาไทยได้ตามหลักสูตรและ ได้ความรู้สืบเนื่องที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาแต่ละบทอีกมากโดยไม่รู้ตัว ทำให้เกิดความรู้รอบตัวหลายด้าน โดยส่วนรวมแล้ว การเรียนการสอนนวัตกรรมนี้จะทำให้ผู้เรียนมีทักษะความสามารถในการใช้ภาษาไทย รวมทั้งมีความรอบรู้ในอันที่จะเป็นประโยชน์ในการสร้างพื้นฐานความคิดที่จะใช้พัฒนาบ้านเมืองต่อไป

จากลักษณะเด่นที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ได้ทรงระบุไว้ตรงกับปฏิกริยาย้อนกลับที่เป็น ความคิดของครูและนักเรียนหลังจากเรียนนวัตกรรมแล้ว “นักเรียนส่วนใหญ่มีความรู้สึกชอบวิชาภาษาไทยเพิ่มขึ้น เพราะบทเรียนช่วยให้เข้าใจวิธีเขียน วิธีแต่ง และการอ่านคำประพันธ์หลายรูปแบบ บทประพันธ์มีความไพเราะ ก่อให้เกิดความซาบซึ้งและความสนใจ มีกิจกรรมใหม่ ๆ ทำให้ได้เรียนรู้เรื่องแปลกใหม่ และเห็นว่าความรู้ที่ได้มีประโยชน์และนำไปใช้ได้”⁶² นอกจากนี้ “บทเรียนนี้เน้นการพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ โดยเน้นในด้านทักษะ... โดยเฉพาะอย่างยิ่งทักษะการเขียนเป็นรายบุคคลดีมาก เนื้อหาสาระ รูปแบบของบทเรียนมีความหลากหลาย น่าสนใจ ก่อให้เกิดความอยากรู้ อยากเรียนและอยากติดตามหาความรู้เพิ่มเติม ทำให้เกิดการประสมประสานความรู้หลายแขนงเข้าด้วยกัน จะเกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตในสังคมได้ บทเรียนทุกบทเรียนมีคุณค่าหลายด้าน ประกอบด้วยภาษาไทยเป็นแกนหลัก ซึ่งเน้นหนักในด้านความรู้ความเข้าใจด้านภาษาและด้านจรรโลงใจ นำไปสู่การวิเคราะหวิวินิจฉัย ซึ่งจะทำให้นักเรียนเป็นคนช่างสังเกต คิดเป็นและแก้ปัญหาเป็น”⁶³

2.3 การสร้างและพัฒนานวัตกรรม มีขั้นตอนอยู่ 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการสร้างนวัตกรรม ขั้นตอนการปรับปรุงคุณภาพโดยอาศัยความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ 14 คน และขั้นตอนการตรวจคุณภาพของนวัตกรรมโดยใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์จากการนำนวัตกรรมที่ปรับปรุงแล้วไปใช้สอนจริง โดยมีครูผู้สอน 1 คน นักเรียน 31 คน ผู้เขียนจะไม่กล่าวถึงรายละเอียด ผู้อ่านอาจหาอ่านได้จากปริญญาานิพนธ์ที่กำลังกล่าวถึง หรือใน “สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีกับการพัฒนาการสอนภาษาไทย” ของ รองศาสตราจารย์ ดร. ชมพันธ์ กุญชร ณ อยุธยา หรือใน “สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงศึกษาปริญญาเอก ณ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ” ในประมวลพระฉายาลักษณ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี

นวัตกรรมดังกล่าวประกอบด้วยความนำและบทเรียน 10 บท สำหรับโครงสร้างของแต่ละบทเรียนประกอบด้วยส่วนสำคัญ 5 ส่วน คือ จุดมุ่งหมายของบทเรียน เนื้อหา คำอธิบายกิจกรรมการเรียน และการประเมินผลหลังการเรียน ผู้เขียนจะหยิบยกเรื่องที่สนใจเป็นพิเศษ ซึ่งจะมองเห็นประสพการณ์ และพระจริยวัตรได้อย่างชัดเจน 2 หัวข้อ คือกิจกรรมการเรียน และการประเมินผลหลังการเรียน

2.3.1 กิจกรรมการเรียน ในแต่ละบทมีกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนตามเนื้อหาและ คำอธิบาย เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ของบทเรียน กิจกรรมมีความหลากหลาย เป็นกิจกรรมที่เร้าความสนใจในการเรียนรู้ ผู้เรียนสามารถปฏิบัติได้จริง⁶⁴

ลักษณะของกิจกรรมมี 2 ประเภท คือ กิจกรรมบังคับ กับกิจกรรมเลือก

ก. *กิจกรรมบังคับ* เป็นกิจกรรมที่ให้ทำตามที่กำหนด เมื่อผู้เรียนทำกิจกรรมครบถ้วนตามที่กำหนดแล้วจะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมาย⁶⁵

ข. *กิจกรรมเลือก* เป็นกิจกรรมที่ช่วยเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะเพิ่มขึ้น และได้เลือกเรียนตามความสนใจ ความถนัด และความสามารถ กิจกรรมเลือกที่ระบุไว้ในบทเรียนจะมีหลายกิจกรรม และให้เลือกอย่างน้อย 1 กิจกรรม⁶⁶

จากการตรวจสอบคุณภาพของนวัตกรรมเกี่ยวกับกิจกรรมการเรียนรู้ได้รับปฏิกริยาย้อนกลับดังนี้คือนักเรียนเกือบทุกคนให้ความเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมทั้งกิจกรรมบังคับและเลือกว่าช่วยให้เข้าใจบทเรียนได้ดีขึ้น ปฏิบัติได้จริงและสนุก⁶⁷ และปรารถนาจะเรียนบทเรียนต่อไปอีก⁶⁸ นอกจากนี้ยังพบว่าคำอธิบายบทเรียนและคำอธิบายคำศัพท์และสำนวนในแต่ละบทเรียนมีส่วนสำคัญในการช่วยให้นักเรียนประสบผลสำเร็จในการทำกิจกรรมการเรียนรู้ ในส่วนของการเลือกปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้นั้นนักเรียนส่วนใหญ่จะเลือกทำกิจกรรมที่ตนสนใจอยากศึกษาเพิ่มเติม กิจกรรมที่มีหนังสือหรือข้อมูลสำหรับศึกษาค้นคว้ากิจกรรมที่เหมาะสมกับเวลาที่มี และกิจกรรมที่ง่ายเป็นหลัก⁶⁹ ครูผู้สอนมีความเห็นว่ากิจกรรมทุกกิจกรรมช่วยให้นักเรียนเข้าใจบทเรียนได้ดีขึ้น สามารถปฏิบัติได้จริงและน่าสนใจทุกกิจกรรม การเพิ่มคำอธิบายศัพท์ให้มากขึ้นจะช่วยให้การทำกิจกรรมยิ่งบรรลุจุดมุ่งหมายได้มากขึ้น⁷⁰ สำหรับกิจกรรมเลือกซึ่งมีหลาย ๆ ทาง และมีความหลากหลาย ทำให้นักเรียนรู้สึกสนุกสนานเพลิดเพลินกับการเรียน เกิดความต้องการที่จะศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม รักการอ่าน และเห็นคุณค่าของการเรียนภาษาไทย⁷¹

2.3.2 *การประเมินผลหลังการเรียนรู้* ซึ่งประเมินทักษะ และความรู้หลายประการ ในที่นี้จะระบุเฉพาะทักษะในการเขียนและการอ่านเท่านั้น

ก. *ทักษะในการเขียน* จากการรวบรวมปัญหาทั้งของผู้ทรงคุณวุฒิ อาจารย์ ผู้สอนภาษาไทย นักเรียน และที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ได้ทรงค้นพบด้วยพระองค์เองพบว่านักเรียนไม่มีใครเขียนเรื่องยาวๆ เนื่องจากมีเวลาเรียนภาษาไทยในสัปดาห์หนึ่งน้อยมาก ข้อสอบส่วนใหญ่เป็นปรนัย ทำให้นักเรียนขาดประสบการณ์ทางด้านภาษาและความคิดสร้างสรรค์ทางภาษาไทย⁷² นอกจากนี้ นักเรียนมีปัญหาเกี่ยวกับลายมือ สะกดผิด เขียนตัวอักษรผิดลักษณะ การวางรูปสระและวรรณยุกต์ไม่ถูกที่ เขียนไม่มีใจความสำคัญ⁷³ และหลักสูตรให้ความสำคัญกับการเขียนน้อย⁷⁴ ดังนั้นสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จึงทรงตั้งเกณฑ์ในการตรวจงานเขียนไว้อย่างละเอียดถี่ถ้วน ซึ่งจะไม่พบในหนังสือแบบเรียนเล่มใด ๆ เลย กล่าวคือ งานเขียนจะต้องได้รับความสมบูรณ์ถูกต้องใช้ภาษาถูกต้องและสละสลวย เขียนหนังสือได้สวยงาม สะอาด ชัดเจน และอ่านง่าย เป็นระเบียบไม่มีรอยขีดขีดฆ่า หรือหวัดจนอ่านไม่ออก ตัวสะกดการันต์ถูกต้อง จัดรูปแบบของการเขียนให้เป็นระเบียบเรียบร้อย โดยแยกหัวข้อ ย่อหน้า และวรรคตอนได้ถูกต้องเหมาะสม จัดลำดับความคิดและเหตุผลได้ต่อเนื่องชัดเจน⁷⁵ ทั้งนี้เพราะพระองค์ทรงมีความเห็นว่าการฝึกเขียนให้เป็นระเบียบเรียบร้อยสวยงาม

ถูกต้องตามวรรคตอนก็เป็นเรื่องสำคัญมากในการเรียนภาษาไทย เพราะการฝึกความเป็นระเบียบเรียบร้อยส่งผลต่อการพัฒนาตนเอง อันจะเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาประเทศโดยรวม⁷⁶

ปัญหาเกี่ยวกับการเขียนนี้ กระทรวงศึกษาธิการได้ทำวิจัยในทุกเขตการศึกษาพบว่าประชาชนในทุกเขตการศึกษาทั่วประเทศมีโอกาสเขียนน้อยมาก ซึ่งผู้วิจัยคิดว่าการมีโอกาสน้อยของประชาชนอาจเป็นผลเสียต่อความคล่องตัวในการเขียนและการใช้ภาษาที่ถูกต้อง ซึ่งเป็นผลกระทบต่องานโอกาสในการศึกษา การพัฒนาตนเอง ตลอดจนการพัฒนาประเทศให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้ จึงได้ให้ข้อเสนอแนะว่าควรมีนโยบายและมาตรการทางการศึกษาซึ่งคาดว่าประชาชนจะมีโอกาสเขียนหนังสือได้ดีขึ้น กระทรวงศึกษาธิการและกรมต่างๆ ในกระทรวงศึกษาธิการที่มีหน้าที่โดยตรงในการพัฒนาการศึกษา ทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียนจะต้องประสานงานร่วมกันอย่างใกล้ชิดในการผลิตและสร้างเยาวชนของชาติให้มีคุณภาพในเรื่องการเขียนอย่างแท้จริง นับตั้งแต่การเริ่มฝึกเขียนที่ถูกต้อง การใช้ความเรียง การคัดลายมือ การปลูกฝังการเขียน ลดการวัดผลนักเรียนโดยใช้ข้อทดสอบแบบปรนัยให้น้อยลง และให้ใช้ข้อทดสอบอัตนัยให้มากขึ้นในอัตราส่วน 1 : 3 นอกจากนี้ กระทรวงศึกษาธิการจะต้องประสานกับกรมและกระทรวงอื่นๆ รวมทั้งภาคเอกชนให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาโอกาสการเรียนรู้ของประชาชนโดยพร้อมเพรียงกัน เช่น จัดส่งเสริมการประกวดการเขียนคำขวัญ คำพังเพย เรียงความ ตอบคำถาม คัดลายมือ การเขียนนิทาน นิยาย สารคดีต่างๆ โดยรณรงค์จากระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด จนกระทั่งถึงระดับประเทศโดยให้มีการสนับสนุนด้านแรงจูงใจจากภาคเอกชนเป็นรางวัลหรืออุปกรณ์ต่างๆ โดยเมื่อทุกฝ่ายได้ร่วมมือกันอย่างจริงจังและต่อเนื่อง⁷⁷

จะเห็นได้ว่าข้อเสนอแนะในงานวิจัยของกระทรวงศึกษาธิการนับเป็นการขานรับพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ เป็นอย่างยิ่ง และเป็นที่น่ายินดีที่จะมีการร่วมมือกันแก้ปัญหาเพื่อการพัฒนาประเทศชาติต่อไปในอนาคต

จากการนำนวัตกรรมไปตรวจสอบคุณภาพทักษะด้านการเขียน เพื่อศึกษาปฏิกริยาย้อนกลับจากนักเรียนและครูดังนี้ นักเรียนมีความเห็นว่าเป็นด้านความสามารถในการเขียนดีขึ้นทุกด้าน ในด้านการแสดงความคิดเห็นเชิงวิจารณ์บทประพันธ์อย่างมีขั้นตอนดีขึ้นเพราะได้ทราบหลักเกณฑ์การเขียนจากบทเรียน ซึ่งเป็นตัวอย่างที่ดี ได้ฝึกหัดเขียนแสดงความคิดเห็นมากขึ้น ได้ฝึกวิจารณ์หลายแบบในด้านการเขียนโดยใช้ภาษาที่ถูกต้องดีขึ้นเพราะได้เรียนรู้หลักเกณฑ์การเขียนที่ถูกต้องและได้ฝึกเขียนเพิ่มขึ้น ในด้านการเขียนสื่อความหมายดีขึ้นเพราะได้ฝึกมากขึ้น ได้ฝึกหัดสรุปใจความจากบทเรียน เรียนรู้วิธีเขียนดีขึ้น และได้แบบอย่างจากบทเรียน ในด้านการเขียนหนังสือให้สะอาดชัดเจน อ่านง่าย รู้จักแยกหัวข้อ ย่อหน้า เว้นวรรค และจัดรูปให้เป็นระเบียบดีขึ้นเพราะได้เรียนบทเรียนที่เป็นแบบอย่างที่ดี ได้ฝึกเขียนมากขึ้น รวมทั้งได้ฝึกนิสัยการเขียนที่ดี⁷⁸ ครูมีความเห็นว่านักเรียนมีความสามารถในการเขียนดีขึ้นพอควร ทั้งในการเขียนแสดงความคิดเห็นเชิงวิจารณ์บทประพันธ์อย่างมีขั้นตอน การเขียนโดยใช้ภาษาที่ถูกต้อง การเขียนสื่อความหมายให้เป็นที่น่าสนใจและการเขียนหนังสือให้สวยงาม ชัดเจน อ่านง่าย รู้จักแยกหัวข้อ ย่อหน้า เว้นวรรค และการจัดรูปให้เป็นระเบียบเรียบร้อย⁷⁹

ข. **ทักษะในการอ่าน** จากการรวบรวมปัญหาทั้งของผู้ทรงคุณวุฒิ อาจารย์ผู้สอนภาษาไทย นักเรียน และที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ได้ทรงค้นพบด้วยพระองค์เองว่านักเรียนอ่านไม่ถูกต้องตามอักขรวิธีของภาษาไทย อ่านทำนองเสนาะไม่ถูกต้องตามลักษณะฉันทลักษณ์และไม่รักการอ่านหนังสือ⁸⁰ พระองค์ท่านมีข้อเสนอแนะว่าการอ่านหนังสือน้อยเล่มหรืออ่านเพียงเล่มเดียวจะไม่ทำให้ความรู้แตกฉานกว้างขวาง การอ่านหนังสือที่จะให้ได้ประโยชน์จนถึงอาจนำความรู้และสำนวนโวหารที่ดีจากหนังสือที่อ่านไปเป็นแบบ เพื่อให้เขียนได้ดีขึ้นนั้น จำเป็นที่ผู้อ่านจะต้องอ่านอย่างเข้าใจถ่องแท้ อ่านได้เนื้อถ้อยกระตือรือร้น เข้าใจทั้งถ้อยคำสำนวนที่เขียนไว้อย่างทะลุปรุโปร่งและจะต้องเข้าใจเนื้อความของเรื่องที่อ่านอย่างลึกซึ้ง รวมทั้งต้องรู้จักสังเกตรูปแบบวิธีการเขียนเพื่อนำมาเป็นแบบอย่างได้⁸¹ นอกจากนี้ยังได้ทรงเสนอแนะให้ครูจัดกิจกรรมให้นักเรียนรักการอ่าน เช่น จัดมุมหนังสือ จัดให้อ่านข่าวรายวันหน้าชั้นเรียน ใช้อุปกรณ์โสตทัศนศึกษา เช่น เทปช่วยให้นักเรียนฝึกอ่านทำนองเสนาะ⁸² ดังนั้นสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ จึงทรงตั้งเกณฑ์ในการประเมินผลการอ่านของนักเรียนไว้ดังนี้คือจะต้องอ่านออกเสียงตัวร และ ล ชัดเจน เสียงควบกล้ำต้องถูกต้องชัดเจน อ่านทำนองเสนาะถูกต้องตามวิธีฉันทลักษณ์ อ่านด้วยลีลา จังหวะและใส่ความรู้สึกเหมาะสมกับเนื้อความ (ไม่ทอดยาวเกินไป และไม่สั้นห้วนเกินไป) รู้จักคำสัมผัส และต้องอ่านให้เสนาะหู ถ้าเป็นการสวดทำนองสรภัญญะจะต้องสังเกตการลงเสียงหนักเบาได้ตรงจุดด้วย ถ้าอ่านร้อยแก้ว เช่น สุนทรพจน์จะต้องอ่านให้เหมือนเสียงพูด เป็นต้น ซึ่งจะช่วยให้เด็กนักเรียนมีทักษะในการออกเสียงได้เป็นอย่างดี⁸³ นอกจากนี้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ยังได้ พระราชทานข้อเสนอแนะว่านักเรียนควรหมั่นอ่านเพิ่มเติม โดยค้นหาหนังสือตามรายชื่อที่ให้ไว้หรือจะหาจากหนังสืออื่นๆ ประกอบอีกตามทัศนะของตนก็ย่อมได้ การอ่านบทความในนวัตกรรมเสริมทักษะการเรียนการสอนภาษาไทยนี้ นอกจากจะทำให้ได้ความรู้จากเนื้อหาของเรื่องแล้วยังจะทำให้เกิดความอยากรู้เพิ่มเติมในวิชาการต่างๆ ทำให้รู้จักประสานความรู้หลายแขนงเข้าด้วยกันในลักษณะการศึกษาแบบสหวิทยาการ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตต่อไปในสังคมอีกด้วย

จากการนำนวัตกรรมไปตรวจสอบคุณภาพทักษะด้านการอ่านเพื่อศึกษาปฏิกริยาย้อนกลับของนักเรียนและครู พบว่านักเรียนส่วนใหญ่มีความสามารถในการอ่านดีขึ้นทั้งบทประพันธ์ประเภทร้อยแก้วและร้อยกรอง สามารถอ่านได้ชัดเจน ถูกจังหวะและทำนอง ทั้งนี้เพราะบทเรียนเป็นแบบอย่างที่ดี มีความไพเราะ อ่านแล้วเกิดอารมณ์ช่วยทำให้อ่านฝึกการอ่านมากขึ้น⁸⁵

ปัญหาเกี่ยวกับการอ่านนี้ กระทรวงศึกษาธิการได้ทำวิจัยในทุกเขตการศึกษาพบว่าประชาชนส่วนใหญ่ถึงร้อยละ 53 ใช้เวลาในการอ่านน้อยมาก จึงมีข้อเสนอแนะว่าน่าจะมีการส่งเสริมปลูกฝังนิสัยในการอ่านให้มากขึ้น ทั้งนี้เพราะการอ่านหนังสือเป็นประจำสม่ำเสมอสามารถช่วยให้ไม่เกิดลิมการอ่าน ถ้าประชาชนนิยมอ่านหนังสือกันแพร่หลายย่อมเป็นผลดีแก่ผู้อ่าน เพราะการอ่านหนังสือเป็นประจำสามารถพัฒนาความรู้ความสามารถได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังเป็นผลดีต่อประเทศชาติโดยส่วนรวมอีกด้วย เพราะคนที่ไม่อ่านหนังสือจะขาดการพัฒนาไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาด้านสมอง การปรับปรุง

บุคลิกภาพและการดำรงชีวิตของตน จึงได้ให้ข้อเสนอแนะว่ารัฐบาลควรส่งเสริมให้ประชาชนรักการอ่าน รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ด้วยการอ่าน โดยจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านในทุกระดับสังคม อย่างไรก็ตาม ประชาชนในพื้นที่เขตการศึกษาต่างๆ ทั่วประเทศที่ตอบแบบสอบถาม เกือบทุกคนได้อ่านหนังสือ มีเพียงร้อยละ 6.75 ที่ยังต้องการให้ส่งเสริมและสร้างนิสัยการอ่าน ได้มีนโยบายทางการศึกษาที่เสนอแนะคือควรพัฒนาห้องสมุดประจำบ้าน ควรจัดห้องสมุดเคลื่อนที่ ควรจัดและขยายโครงการการศึกษาผู้ใหญ่ แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐานทุกรูปแบบ โดยเฉพาะการศึกษาผู้ใหญ่ทางวิทยุและไปรษณีย์ ประชาสัมพันธ์ ชี ขวน ชักนำประชาชนที่ด้อยโอกาสทางการศึกษาในระบบโรงเรียนให้ได้เข้าศึกษาต่อในระบบการศึกษานอกโรงเรียน พัฒนาและผลิตสื่อเสริมการอ่านที่เข้าใจง่ายเกี่ยวกับการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ และเร่งรัดการประสานงานให้สถานศึกษาทุกระดับทุกประเภท องค์กร หน่วยงานต่างๆ ของรัฐและเอกชนจัดการศึกษานอกโรงเรียนในรูปแบบต่างๆ ให้แก่ประชาชนอย่างเต็มความสามารถ⁸⁶

แม้ว่างานวิจัยของกระทรวงศึกษาธิการฉบับนี้จะได้มุ่งเน้นถึงความถูกต้องในการอ่าน ก็ยังเป็นที่น่ายินดีที่ประชาชนชาวไทยมีความสามารถในการอ่านค่อนข้างสูง และหากจะสามารถจัดการไม่รู้หนังสือได้จนสามารถประกาศเป็นเขตปลอดผู้ไม่รู้หนังสือได้ทุกเขตการศึกษาทั่วประเทศก็จะเป็นน้อย ในขณะที่เดียวกันเร่งส่งเสริมความถูกต้องในการอ่านไปพร้อมๆ กันด้วย

2.4 การตรวจสอบคุณภาพของนวัตกรรมโดยส่วนรวม

การตรวจสอบคุณภาพโดยนำนวัตกรรมไปสอนนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ปรากฏว่านักเรียนส่วนใหญ่มีความรู้ความสามารถและทักษะในการเรียนภาษาไทยดีขึ้น ทั้งในด้านการฟัง พูด อ่าน และเขียน นักเรียนได้รับความรู้จากบทเรียนต่างๆ ซึ่งมีความหลากหลายทั้งในด้านรูปแบบ เนื้อหา และกิจกรรมการเรียนซึ่งแตกต่างไปจากบทเรียนในหลักสูตร ทำให้นักเรียนได้รับความรู้เพิ่มเติมมิใช่เฉพาะภาษาไทย ยังได้รับความรู้ต่างๆ ที่สืบเนื่อง เช่น วรรณคดี ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมของไทย นอกจากนี้ นักเรียนยังได้มีความรู้ความเข้าใจเนื้อหาและคำศัพท์ ซึ่งมีคำอธิบายไว้อย่างละเอียดในแต่ละบท⁸⁷ บทเรียนทั้ง 10 เรื่องนั้นนักเรียนได้มีโอกาสฝึกทักษะทั้งสี่ เช่น ฝึกฟังและอ่านทำนองเสนาะให้ถูกต้องตามฉันทลักษณ์ ฝึกการพูดอภิปรายแสดงความคิดเห็นในเรื่องที่อ่าน ฝึกเขียนวิจารณ์บทประพันธ์ สรุปสาระสำคัญและฝึกให้นักเรียนรู้จักเขียนหนังสือให้เป็นระเบียบ สวยงาม และถูกต้อง กิจกรรมการเรียนที่เสนอแนะไว้ในแต่ละบทเรียนมีทั้งกิจกรรมบังคับและกิจกรรมเลือกซึ่งแตกต่างไปจากการเรียนการสอนโดยทั่วไป⁸⁸

2.5 การอภิปรายและข้อเสนอแนะ

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ทรงชี้แจงว่าการสร้างนวัตกรรมนี้เป็นตัวอย่างแสดงว่าเราสามารถศึกษาภาษาไทยจากบทประพันธ์หลายประเภทที่ผู้สอนคัดมา และอธิบายความหมายของคำและข้อความ เช่น คำศัพท์อาจจะอธิบายอย่างที่ปรากฏในบทเรียนหรือจะวิเคราะห์ประกอบศัพท์ด้วยก็ได้ ด้วบทเรียนอาจจะใช้สำหรับหัดอ่านออกเสียงหรือท่องจำก็ได้ การอ่านออกเสียงได้ชัดเจนคล่องแคล่วนั้น

มีความสำคัญมาก ผู้เรียนควรจะมีฝึกหัดออกเสียงให้ถูกต้อง การฝึกเขียนก็มีความจำเป็นอย่างยิ่ง โรงเรียนและครูผู้สอนภาษาไทยควรจะได้คิดหาทางพัฒนาและส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาไทยให้เป็นที่น่าสนใจ สนุกสนาน เพลิดเพลิน ให้ความรอบรู้ในเรื่องราวต่างๆ โดยใช้ภาษาไทยเป็นสื่อ ส่งเสริมและสนับสนุนให้นักเรียนรักการอ่าน ค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมจากเรื่องที่เรียน การสร้างลักษณะนิสัยของนักเรียนให้เป็นผู้ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน รู้จักใช้ภาษาในทางที่ถูกต้องเหมาะสมจะเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติให้เจริญรุ่งเรืองสืบไป⁸⁹

อย่างไรก็ดี เมื่อนักเรียนทุกคนจำนวน 31 คน (โรงเรียนสาธิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปทุมวัน) เรียนนวัตกรรมเสริมทักษะการเรียนการสอนภาษาไทยสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายจบลงแล้วมองเห็นประโยชน์ของวิชาภาษาไทยเพิ่มขึ้น เพราะช่วยให้สามารถเขียนแต่งอ่าน แสดงความคิดเห็นได้ดีขึ้น รู้ศัพท์มากขึ้น นำไปใช้ประโยชน์ได้ เรียนแล้วมีความรู้วิชาอื่น ๆ เพิ่มขึ้น ได้เรียนเรื่องแปลกใหม่กว่าที่เคยเรียนและกิจกรรมที่จัดขึ้นเป็นกรณีตามสามารถเฉพาะตัวนักเรียนยิ่งทำให้นักเรียนเห็นประโยชน์มากยิ่งขึ้นและคิดว่าภาษาไทยเป็นสิ่งจำเป็น เป็นภาษาของตนเอง ควรจะเรียนรู้ให้มากขึ้น⁹⁰

ดังนั้น การที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงสร้างสื่อการเรียนการสอนภาษาไทยขึ้น ด้วยทรงหวังที่จะให้ใช้ประกอบการเรียนการสอนให้บังเกิดผลดี ช่วยให้ผู้เรียนสามารถใช้ภาษาไทยเป็นเครื่องมือในการสื่อสาร ถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิด และประสบการณ์ให้แก่ผู้อื่น เข้าใจความรู้สึกและประสบการณ์ของผู้อื่น สร้างความต้องการค้นคว้า ความใฝ่รู้ อันจะเป็นประโยชน์ในการสร้างความคิดที่จะใช้พัฒนาชาติบ้านเมืองได้⁹¹

2.6 เกร็ดย่อยร้อยเรื่องในนวัตกรรมเสริมทักษะการเรียนการสอนภาษาไทย

เป็นที่น่ายินดีเป็นอย่างยิ่งที่นักเรียนที่เรียนนวัตกรรมเสริมทักษะการเรียนการสอนภาษาไทย เห็นคุณค่าของนวัตกรรมฉบับนี้ โดยเฉพาะเนื้อหาที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ได้ทรงเลือกเฟ้นมานั้น นักเรียนมีความรู้สึกว่าได้ความรู้ในด้านต่างๆ สนุก ตื่นเต้น มีความไพเราะ สำนวนดี เนื้อหาแปลกไปกว่าที่เคยเรียนมา บางเรื่อง เช่น หลักพระพุทธศาสนา ศรัทธา-ปสาทะ ก็สนุกกว่าที่คาดคิด ช่วยเพิ่มพูนความรู้ไม่น่าเบื่อ เมื่อเรียนจบแล้วนักเรียนอยากที่จะติดตามเรียนบทต่อไปอีก และสามารถพัฒนาทักษะต่างๆ ได้เป็นอย่างดี

ต่อไปผู้เขียนจะหยิบยกเรื่องราวต่างๆ ในนวัตกรรมนี้เพื่อประกอบความรู้ความเข้าใจเนื้อความบางตอนที่ได้กล่าวมาแล้ว เช่น

2.6.1 สิ่งที่น่าสนใจให้เห็นพระจริยาวัตรอันงดงามของพระองค์ เช่น

ก. การให้กำลังใจแก่ผู้เรียน โดยให้ครูหารางวัลเล็กๆ น้อยๆ เช่น ดินสอ ยาง

ลบสวย ๆ ฯลฯ ให้ผู้ชนะการประกวดที่อ่านได้มาตรฐาน⁹²

ข. การแสดงความมีน้ำพระทัยดีเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ โดยให้ข้อเสนอแนะแก่ครูว่าครูควรพิจารณาความใส่ใจที่นักเรียนไปเสาะแสวงหาความรู้เพิ่มเติมตามกิจกรรม ซึ่งอาจจะได้ศัพท์หรือเรื่องราว ความรู้มาต่าง ๆ กัน ให้เผื่อแผ่ความรู้ซึ่งกันและกัน และสนับสนุนชมเชยผู้ที่ชวนขยาย⁹³

2.6.2 สิ่งที่จะทอนให้เห็นความรู้ความสามารถซึ่งสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ทรงถือว่าเป็นความรู้สืบเนื่องซึ่งครูสอนภาษาไทยจะต้องมี เช่น

ก. การสอนให้ร้องเพลงไทยง่าย ๆ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ทรงให้ข้อเสนอแนะในการสอนวรรณคดีที่เป็นคำกลอนว่า นอกจากจะให้นักเรียนอ่านทำนองเสนาะแล้ว ถ้าทำได้ อาจจะสอนให้นักเรียนร้องเพลงไทยง่าย ๆ เช่น ทำนองนางนาค นาคราช ช้างประสานงา ลีลา กระทุ้ม แยกบรเทศ ฯลฯ จะทำให้นักเรียนจำคำกลอนที่ใช้เป็นเนื้อร้องได้⁹⁴

จะเห็นได้ว่าประสบการณ์ที่ทรงศึกษาวิชาขับร้องเพลงไทยทำให้พระองค์ท่านทรงเห็นคุณค่าของเพลงไทยที่จะทำให้นักเรียนจำบทเรียนได้ อย่างไรก็ดี นักเรียนหลายคนมีความเห็นว่ากิจกรรมข้อนี้ไม่เกี่ยวข้องกับบทเรียน ไม่ชอบร้องเพลงและทำนองเพลงบางเพลงยากเกินไป⁹⁵ และครูมีความเห็นว่ากิจกรรมข้อนี้ยากสำหรับครูบางคน เพราะครูสอนภาษาไทยบางคนร้องเพลงไทยเดิมไม่ได้⁹⁶ นอกจากนี้ ท่านได้อธิบายว่าบทที่ยกมาในบทเรียนเป็นเนื้อร้องเพลงพม่าน้อย และต้นตะนาว เพลงละสี่คำกลอนที่เหลืออีกหกคำกลอนใช้ร้องเพลงทวาย⁹⁷ สำหรับบางบทอาจจะไม่ยากจนเกินไป เช่น ให้ลองอ่านบทความทางพุทธศาสนาเป็นทำนองอย่างที่พระภิกษุใช้เทศน์ทั่วไปที่เรียกว่า ทำนองธรรมวัตร⁹⁸ หรือสวดทำนองสรภัญญะในบทนมัสการคุณานุคุณแห่งองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งเป็นพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานชื่อว่า “มนต์นักรบสยาม”⁹⁹ อย่างไรก็ดี หากครูไม่สามารถอ่านทำนองเสนาะ สวดทำนองต่างๆ หรือร้องเพลงไทยเดิมได้ ก็อาจใช้อุปกรณ์โสตทัศนศึกษาตามที่ได้กล่าวมาแล้วในหัวข้อ 2.3.2 ข้อ ข. ทักษะในการอ่าน

ข. การกำหนดให้นักเรียนแต่งบทละครสั้น ๆ และแสดงตามท้องเรื่อง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ทรงโปรดรำไทย โปรดคิดบทละคร เล่นละคร¹⁰⁰ มาตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ ในบทเรียนในนวัตกรรมนี้ มีข้อหนึ่งในกิจกรรมเลือกได้กำหนดให้นักเรียนแสดงตามท้องเรื่อง ผลัดกันเป็นตัวละครตามความเหมาะสม จะมีการแต่งตัว หรือหาเครื่องประกอบอื่นๆ ด้วยก็ได้ ตามที่จะไม่เป็นการลำบากหรือบังคับผู้เรียน¹⁰¹

2.6.3 คำอธิบายและวิธีการดำเนินการสอนที่ชัดเจนเป็นลำดับขั้นตอน เช่น ในการกำหนดกิจกรรมบังคับให้นักเรียนแสดงความรู้ความเข้าใจลักษณะการแต่งโคลง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ทรงค่อยๆ ดำเนินการอธิบายลักษณะคำประพันธ์ “โคลงสี่สุภาพ” อย่างละเอียดและเมื่อจะประเมินผลการเรียนโดยให้นักเรียนทำกิจกรรม ก็ค่อยๆ ดำเนินไปตามลำดับ คือ ขั้นที่ 1 ให้นักเรียนเลือกคำที่กำหนดให้เติมในช่องว่างในโคลงตามที่เป็นจริงในต้นฉบับ พระองค์ท่านทรงเลือกโคลงในลิลิต

พระลอ ชั้นที่ 2 ให้เติมคำลงในช่องว่างในโคลงตามที่เป็นจริงในต้นฉบับ พระองค์ท่านทรงเลือกโคลง โลกนิติ ชั้นที่ 3 ทดลองให้นักเรียนแต่งโคลงสี่สุภาพ โดยเติมคำที่ถูกต้องตามแบบแผนลงในช่องว่างและ ให้ได้ใจความ ชั้นสุดท้ายให้นักเรียนฝึกแต่งโคลงสี่สุภาพ โดยให้อิสระในการเลือกหัวข้อเรื่องเอาเอง¹⁰² นักเรียนมีความเห็นว่าได้บทเรียนเป็นตัวอย่าง มีคำอธิบายแผนผังโคลงไว้ชัดเจน ได้ฝึกแต่งโคลง¹⁰³ คำอธิบายโครงสร้างของโคลงสี่สุภาพช่วยให้เข้าใจวิธีการ และสามารถแต่งโคลงได้¹⁰⁴

2.6.4 คำอธิบายที่กระจำงละเอียดล่อหยิบยกเรื่องที่เกี่ยวข้องกันมาอธิบายร่วมกัน

เช่น การอธิบายการอ่านกลอนเป็นทำนองเสนาะในกิจกรรมบังคับหัวข้อ “ฝึกอ่านออกเสียงและอ่าน ทำนองเสนาะ” ได้ทรงอธิบายการอ่านก่อนว่าจะต้องให้ชัดถ้อยชัดคำ รู้จักจังหวะและคำสัมผัส เช่น

ครุฑพั่ง	ยั้งคั้ง	ฤทัยแค้น	ตั้งหนึ่งแสน	อัคนิรุทธ	มาจุดจี
เสแสสร้าง	สุนทรหา	วาที	ว่าดูก่อน	เสนี	เสนาะพิน

และด้วยเหตุที่เกรงว่านักเรียนอ่านกลอนโดยมีจังหวะดังกล่าวนี้อาจจะทำให้เขียนไปตามจังหวะการอ่านด้วย จึงทรงเตือนว่า แต่เวลาเขียนไม่ต้องเขียนแยกเป็นตอนๆ ในวรรคเดียวกัน ถ้าเขียนแยกเป็นช่องไฟ เวลามองดูจะรู้สึกขัดตา เช่น

มีหูอยู่	ก็ปี	มีศักดิ์	มันหุหา	ไม่ปี	ไม่มีฤทธิ์ ¹⁰⁵
----------	------	----------	---------	-------	---------------------------

ดังได้กล่าวมาแล้วถึงคุณสมบัติของปริญญาบัตรของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยาม-บรมราชกุมารี เรื่องการพัฒนานวัตกรรมเสริมทักษะการเรียนรู้การสอนภาษาไทยสำหรับนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งมีคุณภาพยอดเยี่ยม เป็นที่ยอมรับทั้งผู้ทรงคุณวุฒิ อาจารย์ผู้สอน ภาษาไทย และนักเรียนซึ่งเรียนนวัตกรรมนี้โดยไม่ทราบเจ้าของ คณะกรรมการสอบปริญญาบัตรชั้น สุดท้ายได้พิจารณาผลการสอบด้านระเบียบวิธีวิจัย คุณค่าของเรื่องที่ทรงพระราชินพนธ์และพระ ปรีชาสามารถในการสอบแล้ว ลงมติให้ทรงสอบผ่านอย่างยอดเยี่ยม และสภามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้อนุมัติให้ทรงสำเร็จการศึกษาตั้งแต่วันที่ 17 ตุลาคม 2529¹⁰⁶ ความที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารีมีพระปรีชาญาณปรากฏเด่นชัด ศาสตราจารย์ ดร. กานดา ณ กลาง พระอาจารย์ที่ ปรีชาในสมัยนั้นได้ให้สัมภาษณ์ว่าในระยะเวลานี้ ภัณฑกรศึกษาธิการก็คงจะมีโอกาสรับพระ ราชทานพระราชวินิจฉัยจากพระองค์ท่านเองเป็นแน่ในเรื่องอันสำคัญเกี่ยวกับการพัฒนาการศึกษาของ เมืองไทย¹⁰⁷ ทั้งๆ ที่พระอาจารย์ท่านนี้มีได้มีโอกาสได้ทราบว่าการคาดการณ์ของท่านเป็นความจริงใน เวลาต่อมา รองศาสตราจารย์ ดร. ชมพันธ์ กุญชร ณ อยุธยา พระอาจารย์ที่ปรึกษาปริญญาบัตรท่าน หนึ่งได้ให้ทัศนะว่าพระปริญญาบัตรของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ เป็นบทเรียนที่มีประโยชน์และมี คุณค่าอย่างยิ่งแก่ทั้งครูและนักเรียน ตลอดจนคนผู้ที่จะแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง สมควรที่กระทรวง ศึกษาธิการจะได้นำไปใช้เป็นบทเรียนเสริมสำหรับการเรียนการสอนภาษาไทยในระดับชั้นมัธยมศึกษา ตอนปลาย และนำมาใช้เป็นแบบอย่างในการพัฒนาบทเรียนภาษาไทยสำหรับนักเรียนทุกระดับชั้นต่อไป อันจะเป็นการวางรากฐานสำหรับการพัฒนาเยาวชนไทย ให้มีความรู้ความคิดในการพัฒนาชาติบ้านเมือง ให้เจริญก้าวหน้าสืบต่อไป¹⁰⁸

3. พระราชนิพนธ์อื่น ๆ

พระราชนิพนธ์อื่น ๆ นอกเหนือจากปริญญาณิพนธ์ที่กล่าวมาแล้ว เป็นผลงานที่แสดงถึงความมีทักษะทุกด้านและความเป็นเลิศในการใช้ภาษาไทยถ่ายทอดความรู้สึกรู้สึกนึกคิดตลอดจนอารมณ์ต่าง ๆ รวมทั้งพระจริยวัตรอันงดงามด้วย รองศาสตราจารย์ ดร. ศักดิ์ศรี แย้มนัตตา วิพากษ์ว่าสิ่งที่ปรากฏเป็นหลักฐานว่าทรงเป็นผู้ดำรงรักษามาตรฐานของภาษาไทยได้อย่างดีเยี่ยม คือ การที่ทรงพระราชนิพนธ์เรื่องต่าง ๆ ทางภาษาไทยก็ดี การที่มีพระราชดำรัสต่าง ๆ ในทางภาษาไทยก็ดี ทรงระลึกถึงความสมบูรณ์และสาร์ตตะของภาษาไทยอยู่เป็นนิจ ไม่ทรงนำคำต่างประเทศเข้ามาใช้ปะปนในภาษาไทยเลย จะทรงใช้คำฝรั่งก็ต่อเมื่อเป็นศัพท์เฉพาะที่ยังมิได้มีการบัญญัติศัพท์ภาษาไทย หรือมิฉะนั้นก็เป็นชื่อบุคคล ชื่อสถานที่และอื่น ๆ ซึ่งจำเป็นจะต้องกล่าวเท่านั้น ข้อนี้นับเป็นลักษณะพิเศษที่ทรงรักษาปฏิบัติมานานโดยสม่ำเสมอ อันเป็นวัตรปฏิบัติที่คนไทยทั้งหลายผู้รักภาษาไทยและปรารถนาจะอนุรักษ์ภาษาไทยให้ดำรงคงอยู่ตลอดไปพึงสังเกตเป็นตัวอย่าง สำหรับงานพระราชนิพนธ์ซึ่งมีอยู่มากมายนั้น ผู้เขียนไม่อาจจะกล่าวถึงทั้งหมดได้ แต่จะหยิบยกคำสรรเสริญของผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขาวิชามาประกอบเพียงบางเรื่องและบางเล่มเท่านั้น ดังนี้

3.1 คำฉันท์ดุชฎีสั่งเวยและกายยัขบไม้ ใช้ในงานพระราชพิธีรับสมโภชและขึ้นระวางช้างเผือกพระศรีนราธิราชวชิราภิรมย์ ณ จังหวัดนราธิวาส พ.ศ. 2520 และพระราชนิพนธ์ที่ใช้ในงานพระราชพิธีรับสมโภชและขึ้นระวางช้างสำคัญ 3 เชือก ณ จังหวัดเพชรบุรี พ.ศ. 2521 ศาสตราจารย์สุมน อมรวิวัฒน์ ได้ให้ความคิดเห็นว่าผู้ที่แต่งฉันท์สำหรับพระราชพิธีสำคัญนี้ต้องเป็นรัตนกวีของแผ่นดิน มีความรอบรู้โบราณราชประเพณี มีความรู้ความเข้าใจลึกซึ้งถึงลักษณะและธรรมชาติของช้าง มีความแม่นยำทางฉันท์ลักษณะ สามารถแต่งกายยัโคลงฉันท์ให้เข้ากับทำนองการอ่านและทำนองเพลงที่บรรเลงประกอบฉันท์ดุชฎีสั่งเวยและกายยัขบไม้จึงเป็นบทร้อยกรองที่แต่งยาก ทรงความศักดิ์สิทธิ์และเป็นงานวรรณกรรมชั้นยอดของกวีไทย พระองค์ทรงมีพระอัจฉริยภาพสูงยิ่ง การจัดองค์ประกอบของบทกล่อมก็ถูกต้องครบถ้วน ตั้งแต่ลาที่ 1 เป็นบทสดุดี ลาที่ 2 เป็นการลาไพร ลาที่ 3 เป็นการชมเมือง และลาที่ 4 เป็นการสอนช้าง ส่วนกายยัขบไม้นั้นเป็นกายยัโบราณ ใช้โคลงกับกายยัสุรางคนางค์สลับกัน ทรงแต่งได้ไพเราะเหมาะสมกับทำนองเพลงประกอบ ได้บรรยายภาพที่ศักดิ์สิทธิ์เป็นพิธีการ แต่ขณะเดียวกันเนื้อความก็ทันสมัยเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในปัจจุบัน¹⁰⁹

3.2 คำฉันท์ดุชฎีสั่งเวยสมโภชพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศิราพร (ฐิตะฐาน) ณ ถลาง และผู้ช่วยศาสตราจารย์ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล ได้แสดงความชื่นชมว่าคำฉันท์นี้เป็นพระราชนิพนธ์ขนาดยาว ในรูปแบบฉันท์ลักษณะอันเคร่งครัดต่อกฎเกณฑ์การแต่งฉันท์หลากหลายชนิด พร้อมด้วยโคลงและกายยั ท่วงทำนองอันสง่างามของพระราชนิพนธ์นี้ก่อปรด้วยถ้อยคำเป็นภาษาประณีตงดงาม เรียบง่าย สมควรอย่างยิ่งที่เป็นฉันท์ดุชฎีสั่งเวยสมัยใหม่ ซึ่งทรงคุณค่าเชิงวรรณศิลป์โดยมิได้ละเลย “ขนบ” ของวรรณคดีไทยอันสั่งสมมาช้านาน¹¹⁰

3.3 ความคิดคำนึง เป็นพระราชนิพนธ์ร้อยกรองภาษาฝรั่งเศส-ไทย มี 14 บท รุ่งนภา ขอย แปลเป็นภาษาไทย ศาสตราจารย์ ดร. สิทธา พิณภูวดล ได้วิจารณ์ว่าเป็นพระราชนิพนธ์ร้อยกรอง ภาษาฝรั่งเศสตามฉันทลักษณ์แบบโบราณและสมัยใหม่ ทรงสร้างจินตนาการและสื่อความคิดเชิงปรัชญา ทรงแสดงความคิดที่ธรรมดาแต่หลักแหลมลึกซึ้ง สามารถเปิดเผยสิ่งซ่อนเร้นอยู่ในความธรรมดาสามัญ ออกมาอย่างน่าสนใจยิ่ง ทรงมีจินตนาการที่ก่อให้เกิดจินตภาพที่งดงามด้วยเสียงของถ้อยคำที่ไพเราะ ผู้อ่านจะได้รับภาพสวยและเสียงไพเราะควบคู่กันไปอย่างไม่ขาดตกบกพร่องและยังได้รับรสสรรหาจาก ภาพฝีพระหัตถ์ที่ทรงวาดประกอบด้วยลีลาธรรมดา แต่สื่อความหมายได้อย่างชัดเจนสมบูรณ์ ผลงาน พระราชนิพนธ์นี้ฉายให้เห็นภาวะไหวรู้ลึก เยี่ยงกวีที่ยิ่งใหญ่ในสากลที่ประทานความฉลาดกับความรู้อีก ไปได้ด้วยกัน โดยใช้ความไพเราะงดงามเป็นเครื่องเชื่อมโยง เป็นความไพเราะงดงามที่เกิดจากการเลือกใช้ ถ้อยคำที่มีเสียงไพเราะและมีความชัดเจน รวมทั้งการเลือกฉันทลักษณ์ที่สอดคล้องกับเนื้อหาเรื่องราว¹¹¹

3.4 ย่ำแดนมังกร เป็นพระราชนิพนธ์สารคดีท่องเที่ยวในการเสด็จพระราชดำเนินเยือน ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ระหว่างวันที่ 12-19 พฤษภาคม 2524 โดยทรงมีพระราชดำริว่าสิ่งที่ ได้ทอดพระเนตรมานั้น ถ้าได้ถ่ายทอดให้ชาวไทยได้รับรู้ จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนาประเทศ ทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ จึงได้ทรงพระวิริยะอุตสาหะบันทึกการเสด็จพระราชดำเนินอย่างละเอียด แบ่ง ออกเป็น 9 ตอน และได้พระราชทานภาพประกอบพร้อมคำบรรยายกว่า 240 ภาพ พระราชนิพนธ์ เรื่องนี้พิมพ์เผยแพร่หลายครั้ง นับเป็นหมื่น ๆ ฉบับ ได้มีผู้แปลเป็นภาษาจีนด้วย จึงเป็นเรื่องที่เสริมสร้างความเข้าใจอันดีและกระชับสัมพันธ์ไมตรีระหว่างประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาชนจีนอย่างยิ่ง¹¹² และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์กำหนดให้นักศึกษาชั้นปีที่ 1 ใช้เป็นหนังสืออ่านนอกเวลาวิชาภาษาไทยด้วย

3.5 พระราชนิพนธ์ร้อยกรอง “กษัตริยานุสรณ์” เป็นพระราชนิพนธ์ที่ทรงทูลเกล้าฯ ถวาย สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา พ.ศ. 2516 แทนการถวาย ภาพเขียนของขวัญอย่างที่เคย สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ โปรดโคลงที่ขึ้นต้นว่า “รักชาติยอมสละแม่ ชีวี” มากที่สุด จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ หม่อมหลวงพวงร้อย อภัยวงศ์ ประพันธ์ ทำนองเพลง ใช้ชื่อว่าเพลง “ดุจบิตรมารดา” ดังนี้

รักชาติยอมสละแม่	ชีวี
รักเกียรติจงเจตน์พลี	ชีพได้
รักราชมุ่งภักดี	รองบาท
รักศาสน์ราษฎรเค็กล้ำ	เพื่อเกื้อพระศาสนา
อันสยามเป็นบ้านเกิด	เมืองนอน
ดุจบิดามารดร	เปรียบได้
ยามสุขสโมสรม	ทุกเมื่อ
ยามศึกทุกขียากไร้	ปลาตเรน่ฤศวร ¹¹³

ซึ่ง รองศาสตราจารย์ประกาศรี สีอำไพ ได้โดยเสด็จแต่งบท “เทิดพระเกียรติเจ้าฟ้ามหาจักรี” ว่า

รักษาตียอมสละแม่	ชีวี
รักพระเทพรัตน์พลี	ชีพให้
รักพระราชกรณีย์-	ยกใจเพื่อ ประชาเอย
รักเพราะภักดีไท้	อิราชเบื้องบาทมุล ¹¹⁴

3.6 เพลงสัปดาห์ เป็นเพลงลูกทุ่งซึ่งเกิดจากการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะเสด็จพระราชดำเนินทรงดนตรีที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ขณะเตรียมรายการเพลง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ ทรงบ่นขึ้นว่าจะร้องเพลงอะไรก็ไม่มีใครอื่นจองไว้แล้ว ความทราบถึงพระเนตรพระกรรณ จึงมีพระราชกระแสลงมาให้ทรงพระราชนิพนธ์เพลงสำหรับร้องเอง ขณะนั้นกำลังทรงศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นสนพระทัยเพลงลูกทุ่งและมีงานอดิเรกคือการทำสัปดาห์ จึงเอาตำราทำสัปดาห์มาแต่งให้คล้องจองกันแล้วใส่ทำนองเพลงลูกทุ่งที่เคยได้ยินจากนิสิตคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ เมื่อซ้อมกับพระองค์เองแล้ว จึงให้ อาจารย์แมนรัตน์ ศรีกรานนท์ แห่งวงดนตรี อ.ส. เล่นดนตรีประกอบ¹¹⁵ และในปี พ.ศ. 2534 เพลงสัปดาห์ ได้รับการยกย่องจากสำนักคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติให้เป็นเพลงลูกทุ่งดีเด่น¹¹⁶ ซึ่งมีผู้กล่าวว่าเพลงนี้แสดงถึงอารมณ์ขันได้อย่าง “คลาสสิก”¹¹⁷ ซึ่งผู้อ่านจะเห็นได้จากเนื้อร้องต่อไปนี้

เพลงสัปดาห์¹¹⁸

ต่อไปนี้จะเล่า	ถึงอาหารอร่อย
คือสัปดาห์กินบ่อย	รสชาติแซบจิง
วิธีการก็ง่าย	จะกล่าวได้ดังนี้
มันเป็นวิธี	วิเศษเหลือหลาย
ไปซื้อมะละกอ	ขนาดพอเหมาะเหมาะ
สับสับเฉาะเฉาะ	ไม่ต้องมากมาย
ตำพริกกับกระเทียม	ให้ยอเยียมกลั่นอาย
มะนาวน้ำปลาน้ำตาลทราย	น้ำตาลบีบถ้ามี
ปรุงรสให้เยี่ยมหนอ	ใส่มะละกอลงไป
อ้ออย่าลืมใส่	กุ้งแห้งปนของดี
มะเขือเทศเร็วเข้า	ถั่วฝักยาวเร็วรี่
เสร็จสรรพแล้วซี	ยกออกจากครัว
กินกับข้าวเหนียว	เที่ยวแจกให้ทั่ว
กลิ่นหอมชวนยั่ว	น้ำน้ำลายไหล
จดตำราจำ	สัปดาห์ลาวเอาตำรามา
ใครหม่าเกินอัตรา	ระวังท้องจะพัง
ขอแถมอีกนิด	แล้วจะตั้งใจใหญ่
ไถ่อย่างด้วยเป็นไร	อร่อยแน่จริงเอย

4. สรุป

จากผลงานดังกล่าวข้างต้นทั้งที่เป็นร้อยแก้วและร้อยกรอง ทั้งที่ทรงพระราชนิพนธ์เป็นภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ ทั้งที่เป็นวิชาภาษาไทยโดยตรงและเรื่องที่เกี่ยวข้องเนื่อง รวมทั้งงานอื่นๆ ที่เป็นโครงการในพระราชดำริ โครงการอื่นๆ เพื่อพัฒนาประเทศชาติ เป็นที่ประจักษ์แก่บุคคลทั่วไปทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศว่าสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงเป็นผู้ที่มีอัจฉริยภาพและพระปรีชาสามารถอย่างยิ่ง ยากที่จะหาผู้ใดเสมอเหมือนได้ซึ่งคุณสมบัตินี้ได้ฉายแววมามากแต่ทรงพระเยาว์ ดังเช่น มีอาจารย์มหาวิทยาลัยออกซฟอร์ดคนหนึ่งซึ่งเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถได้กราบทูลว่ามหาวิทยาลัยออกซฟอร์ดมีความยินดีเป็นอย่างยิ่งที่จะรับสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ เข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยของเขา¹¹⁶ และในปี พ.ศ. 2525 ได้รับพระเกียรติให้ดำรงตำแหน่ง “วุฒิสมาชิกกิตติมศักดิ์” แห่งมหาวิทยาลัยอินน์สbruck ประเทศสาธารณรัฐออสเตรีย และได้รับการทูลเกล้าฯ ถวายสายสร้อยทองคำด้วย นับเป็นสตรีชาวเอเชียพระองค์แรกและมีพระชนมายุ น้อยที่สุดที่ได้รับเกียรตินี้

พระปรีชาสามารถด้านภาษาไทยซึ่งประจักษ์ชัดตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ และเมื่อได้ทรงศึกษาในระดับปริญญาตรีได้แสดงพระปรีชาสามารถจนกระทั่งได้รับรางวัลคะแนนภาษาไทยยอดเยี่ยมในชั้นปีที่ 1 และ 2 และในปี พ.ศ. 2534 สภามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ได้มีมติเป็นเอกฉันท์ให้ทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาภาษาไทย ด้วยตระหนักในพระปรีชาสามารถเชี่ยวชาญด้านภาษาไทย ทรงศึกษาทั้งภาษาไทยปัจจุบันและสมัยโบราณอย่างแตกฉาน ทั้งยังสนพระทัยภาษาไทยท้องถิ่น เพื่อประโยชน์ในการค้นคว้าวรรณกรรมท้องถิ่นทุกภาคของประเทศไทย รวมทั้งทรงประกอบพระราชกรณียกิจต่างๆ เพื่อเป็นการสนับสนุนวิชาการด้านภาษาและวรรณคดีไทยให้เจริญยิ่งขึ้น¹¹⁹ และโดยเหตุที่พระองค์ท่านได้อนุรักษ์และฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมด้านต่างๆ รวมทั้งภาษาไทยซึ่งถือว่าเป็นรากแก้วของวัฒนธรรมไทยทั้งหมด¹²⁰ คณะรัฐมนตรีจึงได้มีมติในการประชุม เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2528 ประกาศให้วันที่ 2 เมษายน ของทุกปีเป็นวันอนุรักษ์มรดกไทย เพื่อให้พสกนิกรชาวไทยรำลึกถึงแบบอย่างที่ดีที่ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจและพระราชจริยาวัตรในด้านอนุรักษ์มรดกของชาติ และจะได้จำเริญตามรอยพระยุคลบาทในการสร้างสรรค์และธำรงรักษามรดกของชาติให้ยั่งยืนตงทอดถึงลูกหลานไทยสืบไป¹²¹

ด้วยพระวิริยะอุตสาหะของพระองค์จนปรากฏผลงานดีเด่นทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเข้าไปทรง
เกี่ยวข้องกับงานใดดูจะสำเร็จงดงามไปเสียทั้งหมด อาจจะเป็นเพราะพระองค์ท่านทรงมีพระปณิธานมุ่งมั่น
ที่แน่วแน่มั่นคงในการที่จะทำคุณประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติและนำความผาสุกมาสู่ประชาชนชาวไทย
และได้ทรงลงมือปฏิบัติงานทุกด้านเท่าที่จะสามารถทำได้ ในวันที่ 8 กรกฎาคม 2534 มูลนิธิ
รามอนแมกไซไซได้ประกาศถวายรางวัลแมกไซไซสาขาการบริการสาธารณะแด่พระองค์ในฐานะที่สมเด็จพระ
เทพรัตนราชสุดาฯ ทรงประกอบกรณียที่เป็นคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติและทรงเป็นองค์ประมุข
อันเด่นชัดแห่งคุณค่าดีเลิศของไทย¹²² จากพระราชกรณียกิจต่างๆ นับจำนวนไม่ถ้วนเป็นพระราช-
ภารกิจที่เกินกว่าปุถุชนจะรับไหวได้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงเยี่ยมพระโอรส
รับพระราชภารกิจเพื่อประโยชน์สุขของปวงชนชาวไทย และเพื่อความเจริญของประเทศไทยด้วยความ
เสียสละมาโดยตลอดและสม่ำเสมอ ยังมีผู้ใดตั้งปัญหาอีกหรือไม่ว่าพระองค์ท่านทรงเก่งจริงหรือ

เชิงอรรถ

¹วิลาสวงศ์ พงศะบุตร, บุญล้อม มะโนทัย และดำรง ธรรมารักษ์, “สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ กับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,” รอยพระบาทयाตรายั้งจารึก, น. 5.

²โรงเรียนจิตรลดา, จิตรลดาารวมใจ, น. 158.

³หนังสือเล่มนี้เป็นที่ประทับพระทัยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ เป็นอย่างยิ่ง ได้ทรงรับความบันดาลพระทัยนำมาทรงพระราชนิพนธ์ร้อยกรองเรื่อง กษัตริยานุสรณ์โปรดดูหัวข้อ 4. ในบทความนี้.

⁴โรงเรียนจิตรลดา, เรื่องเดียวกัน, น. 190.

5 - ⁶โรงเรียนจิตรลดา, พระมิ่งขวัญจิตรลดา, น. 105.

⁷เรื่องเดียวกัน, น. 103.

⁸เรื่องเดียวกัน, น. 105.

9-10 เรื่องเดียวกัน, น. 104.

11-12 “คนไทยกับภาษาไทย,” มณีพลอยร้อยแสง, น. 349.

¹³กุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ, “สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี, “เจ้าฟ้าแก้วและนักเขียน”, ปิยชาติสยามบรมราชกุมารี, น. 12-13.

¹⁴โรงเรียนจิตรลดา, จิตรลดาารวมใจ, น. 225.

¹⁵วิฑูร โสภวงศ์ [ผู้รวบรวม], “เรียงร้อยถ้อยทักนะ,” ประมวลพระฉายาลักษณ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี, น. 32.

¹⁶กุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ, เรื่องเดียวกัน, น. 13.

¹⁷โรงเรียนจิตรลดา, พระมิ่งขวัญจิตรลดา, น. 160.

¹⁸“คนไทยกับภาษาไทย,” มณีพลอยร้อยแสง, น. 352.

19- ²²ศิราพร วิตะฐาน และศุภรัตน์ เลิศพานิชย์กุล, “เทพรัตนศิลป์แห่งสยาม.” สกุลไทย. 37, 1905 (23 เมษายน 2534) 28.

²³โรงเรียนจิตรลดา, จิตรลดาารวมใจ, น. 54.

24- ²⁵“คนไทยกับภาษาไทย,” มณีพลอยร้อยแสง, น. 354.

²⁶“ทศบารมีในพุทธศาสนาเถรวาท,” วิทยานิพนธ์ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ, ปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี, น. 115.

²⁷“คนไทยกับภาษาไทย,” เรื่องเดิม, น. 354.

28 ²⁹สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, การพัฒนานวัตกรรมการเสริมทักษะการเรียนรู้ภาษาไทยสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย, น. 19.

³⁰กุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ, เรื่องเดิม, น. 13.

31-32 “คนไทยกับภาษาไทย” เรื่องเดิม, น. 449.

³³วาสนา กุลประสูตร, “สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระราชทาน สัมภาษณ์พิเศษ,” ปิยชาติสยามบรมราชกุมารี, น. 24-25.

³⁴จิรภา อ่อนเรือง, “พระอัจฉริยะของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ,” ความเป็นที่ป. 22, 1 (มกราคม-มีนาคม 2522) 4.

³⁵เพ็ญแข วงศ์สง่า [นามแฝง], “สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ผู้ทรง เป็นทั้งนักปราชญ์และนักสังคมสงเคราะห์,” ปิยชาติสยามบรมราชกุมารี, น. 38.

³⁶⁻³⁷เรื่องเดียวกัน, น. 39.

³⁸นิยม สุขรองแฝง, “สมเด็จพระเทพฯ ทรงมีบุคลิกภาพบางประการทำให้ผู้ใกล้ชิดรู้สึก สบายใจโดยไม่รู้ตัว,” ปิยชาติสยามบรมราชกุมารี, น. 99.

³⁹วิพุธ โสภวงศ์ ผู้รวบรวม, “เรียงร้อยถ้อยทศนะ,” ประมวลพระฉายาลักษณ์สมเด็จพระ เทพรรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร รัชสมัยมาตุจฉาปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี, น. 22-33.

⁴⁰เรื่องเดียวกัน, น. 32.

⁴¹เรื่องเดียวกัน, น. 33.

⁴²เรื่องเดียวกัน, น. 23.

⁴³สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, เรื่องเดิม, น. 155.

⁴⁴“คนไทยกับภาษาไทย,” เรื่องเดิม, น. 349-350.

⁴⁵สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, เรื่องเดิม, หน้าเดียวกัน.

⁴⁶⁻⁴⁸เรื่องเดียวกัน, น. 11.

⁴⁹บทสัมภาษณ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. บุษกร กาญจนจारी, อักษรสัมพันธ์. 3, 2 (มิถุนายน 2534) 2.

⁵⁰⁻⁵¹สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, เรื่องเดิม, น. 16.

⁵²วาสนา กุลประสูตร, เรื่องเดิม, น. 25.

⁵³สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, เรื่องเดิม, หน้าเดียวกัน.

⁵⁴ชมพัญญ์ กฤษร ณ อยุธยา, “สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีกับการ พัฒนาการเรียนการสอนภาษาไทย,” วารสารห้องสมุด. 31, 2(เมษายน-มิถุนายน 2530)

⁵⁵สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, เรื่องเดิม, น. 16-17.

⁵⁶วาสนา กุลประสูตร, เรื่องเดิม, น. 30.

⁵⁷สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, เรื่องเดิม, น. 19.

⁵⁸นิพนธ์ สัมมา, “จิตลักษณะสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับนวัตกรรมทางการเกษตร,” การ ประชุมทางวิชาการวันสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, น. 68.

⁵⁹⁻⁶⁰สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, เรื่องเดิม, หน้าเดียวกัน.

61 เรื่องเดียวกัน, น. 23-24.

62 เรื่องเดียวกัน, น. 147.

63 เรื่องเดียวกัน, น. 150.

64-65 เรื่องเดียวกัน, น. 22.

66 เรื่องเดียวกัน, น. 23.

67-69 เรื่องเดียวกัน, น. 145.

70 เรื่องเดียวกัน, น. 148.

71 เรื่องเดียวกัน, น. 288, 295, 316.

72 เรื่องเดียวกัน, น. 16.

73-74 เรื่องเดียวกัน, น. 12.

75 เรื่องเดียวกัน, น. 38, 59, 74, 82, 95, 96, 103, 113, 127.

76 เรื่องเดียวกัน, น. 155.

77 กองตรวจและรายงาน, ประมวลตรชนีทางการศึกษาเพื่อพัฒนาการศึกษา ศาสนา

และศิลปวัฒนธรรมปี 2529, น. 86-87.

78 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, เรื่องเดิม, น. 336-37.

79 เรื่องเดียวกัน, น. 384-385.

80 เรื่องเดียวกัน, น. 12.

81 เรื่องเดียวกัน, น. 28.

82 เรื่องเดียวกัน, น. 14.

83 เรื่องเดียวกัน, น. 38, 47, 50, 103, 113.

84 เรื่องเดียวกัน, น. 28.

85 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, เรื่องเดิม, น. 146, 277.

86 กองตรวจและรายงาน, เรื่องเดิม, น. 80-81

87-88 เรื่องเดียวกัน, น. 154.

89 เรื่องเดียวกัน, น. 115.

90 เรื่องเดียวกัน, น. 147.

91 เรื่องเดียวกัน, น. 17.

92 เรื่องเดียวกัน, น. 50.

93 เรื่องเดียวกัน, น. 59

94 เรื่องเดียวกัน, น. 48.

95 เรื่องเดียวกัน, น. 291

- 96 เรื่องเดียวกัน, น. 351.
- 97 เรื่องเดียวกัน, น. 49.
- 98 เรื่องเดียวกัน, น. 73.
- 99 เรื่องเดียวกัน, น. 107, 113
- 100 โรงเรียนจิตรลดา, จิตรลดาธรรมใจ, น. 162.
- 101 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, เรื่องเดิม, น. 37
- 102 เรื่องเดียวกัน, น. 36-37
- 103 เรื่องเดียวกัน, น. 269.
- 104 เรื่องเดียวกัน, น. 271.
- 105 เรื่องเดียวกัน, น. 47.
- 106 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ประมวลพระฉายาลักษณ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา
เจ้าฟ้ามหาดลางสิรินธร รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี, น. 12.
- 107 เรื่องเดียวกัน, น. 21.
- 108 ชมพันธ์ุ กุญชร ณ อยุธยา, เรื่องเดิม, น. 8.
- 109 สุมณ อมรวิวัฒน์, “พระสืบสายวรรณศิลป์ตราบดินฟ้า,” จุฬารีก. 1,2 (มีนาคม-
เมษายน 2534) 6.
- 110 ศิราพร วิฐะฐาน และศุภรัตน์ เลิศพานิชย์กุล, “เทพรัตนศิลป์แห่งสยาม,” สกุลไทย.
1905 (23 เมษายน 2534) 27.
- 111 สิทธา พิณกุลวาท, “REFLEXIONS บทพระราชนิพนธ์ร้อยกรองภาษาฝรั่งเศสเทียบไทย
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ปิยชาติสยามบรมราชกุมารี,” น. 65 และ น. 87.
- 112 กุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ, “พระอัจฉริยภาพสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราช
กุมารี ด้านวรรณกรรม,” สกุลไทย. 1906, 37 (30 เมษายน 2534) 53-54.
- 113 โรงเรียนจิตรลดา, เรื่องเดิม, น. 96-97.
- 114 ประภาศรี สีหอำไพ, “เกิดพระเกียรติเจ้าฟ้ามหาดลาง,” จุฬารีก. 1, 2 (มีนาคม-เมษายน 2534) 1.
- 115 โรงเรียนจิตรลดา, เรื่องเดิม, น. 161. และ สายใจ, “พระอารมณ์ขันสมเด็จพระเทพรัตน-
ราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี,” ปิยชาติสยามบรมราชกุมารี, น. 86-87.
- 116 รាយ ฝากามาศ, “กึ่งศตวรรษเพลงลูกทุ่งไทย ภาค 2,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 5 (14-
20 กรกฎาคม 2534) 60-61.
- 117-118 สายใจ, เรื่องเดิม, น. 87.
- 119 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, น. 7.
- 120 ศักดิ์ศรี แยมันดดา, “สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ กับการอนุรักษ์มรดกไทยด้านภาษา
ไทย,” สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีกับการอนุรักษ์มรดกไทย, น. 53.
- 121 “พระประวัติและพระราชกรณียกิจสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี,”
กุลสตรี. 21, 486 (ปีที่แรก เมษายน 2534) 24.
- 122 “ถ้อยแถลง,” สตรีสาร, 44 (21 กรกฎาคม 2534) 9.

บรรณานุกรม

- กุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ. “พระอัจฉริยภาพสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี,” สกุลไทย. 37, 1906 (30 เมษายน 2534) 51-54, 86 และ 88-89. และ 37, 1907 (7 พฤษภาคม 2534) 49-52.
- จิตรลดา, โรงเรียน. จิตรลดาารวมใจ. กรุงเทพฯ : อมรินทร์ พรินต์ติ้ง กรุ๊ป จำกัด, 2533.
- _____. พระมิ่งขวัญจิตรลดา. กรุงเทพฯ : อมรินทร์ พรินต์ติ้ง กรุ๊ป จำกัด, 2531.
- จิรภา อ่อนเรือง. “พระอัจฉริยะของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ,” ความเป็นรู้คือประทีป. 22, 1 (มกราคม-มีนาคม 2522) 2-7.
- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สำนักพิมพ์. จุฬารจารย์. 1, 2 (มีนาคม-เมษายน 2534) 1-7.
- ชมพันธุ์ กุญชร ณ อยุธยา. “สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีกับการพัฒนาการเรียนการสอนภาษาไทย.” วารสารห้องสมุด. 31, 2 (เมษายน-มิถุนายน 2530) 3-8.
- ตรวจและรายงาน, กอง. ประมวลตรชนีทางการศึกษาเพื่อพัฒนาการศึกษา ศาสนา และศิลปวัฒนธรรม ปี 2529. กรุงเทพฯ : อมรินทร์ พรินต์ติ้ง กรุ๊ป จำกัด, 2530.
- “ถ้อยแถลง,” สตรีสาร. 44 (21 กรกฎาคม 2534) 9.
- ทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุธยา. สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ. กรุงเทพฯ : ธนาคารกสิกรไทย จำกัด, 2530.
- เทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ. การพัฒนานวัตกรรมเสริมทักษะการเรียนการสอนภาษาไทยสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย, ปริญญาโทการศึกษาคุณวุฒิบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2529 กรุงเทพฯ : อมรินทร์ พรินต์ติ้ง กรุ๊ป จำกัด, 2533.
- เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ. “พระราชทานสัมภาษณ์พิเศษ,” รายชื่อหนังสือใหม่. ตุลาคม พฤศจิกายน ธันวาคม 2533 กรุงเทพฯ ; ศูนย์หนังสือจุฬาฯ, 2533, น. 5.
- ปิยชาติสยามบรมราชกุมารี. กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์, 2528.
- “พระประวัติและพระราชกรณียกิจสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี,” กุลสตรี, 21, 486 (ปีแรกเมษายน) น. 24
- มณีพลอยร้อยแสง. รวมพระราชนิพนธ์ใน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กรุงเทพฯ : เจริญทองการพิมพ์, 2533.
- มหาวิทยาลัย, ทบวง. จดหมายข่าวรายสัปดาห์. 89 (วันที่ 15 กรกฎาคม 2534) 3.
- รอยพระบาทยาดรายังจารึก. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518.
- รายา ผกามาต. “กึ่งศตวรรษเพลงลูกทุ่งไทย ภาค 2,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 5 (14-20 กรกฎาคม 2534) 60-61.

ศรีนครินทร์วิโรฒ, มหาวิทยาลัย. ประมวลพระฉายาลักษณ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้า
มหาจักรีสิรินธร รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี. กรุงเทพฯ : อมรินทร์
พรินติ้ง กรุ๊ป จำกัด, 2530.

ศักดิ์ศรี แย้มนัตดา. “สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ กับการอนุรักษ์มรดกไทยด้านภาษาไทย,”
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีกับการอนุรักษ์มรดกไทย. กรุงเทพฯ :
อมรินทร์ พรินติ้ง กรุ๊ป จำกัด, 2532.

ศิริพร ฐิตะฐาน และศุภรัตน์ เลิศพานิชย์กุล. “เทพรัตนศิลป์แห่งสยาม.” สกุลไทย. 1905 (23 เมษายน
2534) 25-28 และ 96.

อักษรศาสตร์, คณะ. อักษรสัมพันธ์ 2 (มิถุนายน 2534) 2.